

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Мар'яна ЗАХАРІЙЧУК

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

ЧАСТИНА
ПЕРША

2

Мар'яна Захарійчук

«Українська мова та читання»
підручник для 2 класу закладів
загальної середньої освіти

(у 2-х частинах)

Частина перша
Українська мова

Видавництво «Грамота»
2025

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ
ПРАПОР УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ
ГЕРБ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

УДК 811.161.2(075.2)
3-38

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 21.02.2025 № 345)*

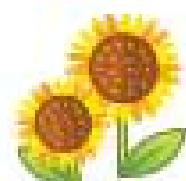
Умовні позначення:

— робота в групах;

— театралізація;

— робота в парах;

— словник.

— літературні терміни;

Захарійчук М.

3-38 Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина перша : Українська мова. Київ : Грамота, 2025. 152 с.

ISBN 978-617-559-026-3

ISBN 978-617-559-027-0 (частина перша)

Підручник розроблений відповідно до Державного стандарту початкової освіти й типової освітньої програми мовно-літературної галузі (програма колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко).

Зміст підручника подано за розвивально-продуктивним інтегративним підходом, що дає можливість формувати ключові та предметні компетентності.

УДК 811.161.2(075.2)

ISBN 978-617-559-026-3

ISBN 978-617-559-027-0 (частина перша)

© Захарійчук М. Д., 2025

© Видавництво «Грамота», 2025

За типовою освітньою програмою мовно-літературної галузі

1. Ми знову разом

1. Прочитайте вірш.

Заглядає у вікно
Вересень-рум'янець.
Я не сплю — дивлюсь давно
На новенький ранець.
В мене квіти у руці,
А в матусі ранець.
Сипле сонце промінці
Вересень-рум'янець.
І ведуть стежинки нас
В нашу школу, в світлий клас.

За М. Чепурною

- Які слова в тексті для тебе незрозумілі? Прочитай перше речення. Поясни, чому у вірші вересень названо рум'янцем. Якими почуттями ділитися з нами дитина? Хто радіє разом із нею? Хто тебе супроводжував сьогодні до школи? Розкажи про свої почуття від зустрічі з друзями, однокласниками й учителями.

2. Розглянь світлинку. Що на ній зображено? Розкажи про свою школу та клас.

 Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

 2. Створюю SMS-повідомлення
 3. Розгляньте малюнок. Обговоріть зміст.

4. Чи є в тебе друзі, що навчаються в інших країнах? Розглянь світлини дітей, яким довелося виїхати в інші держави. Прочитай SMS-повідомлення дітей. Про що вони розповідають? Установи, хто з ким спілкується.

• Дорога подруго Наталю! Вітаю тебе з Днем знань. В Італії навчальний рік розпочинається **15 вересня**. Я дуже сумую за своїм містом Харковом і за тобою. Успіху тобі.

Твоя подруга Олена

• Дорогий Миколо! Я вже ходжу до школи. У Швеції навчальний рік розпочинається **15 серпня**. Сумую за нашою школою. Успіху тобі в навчанні.

Твоя подруга Марина

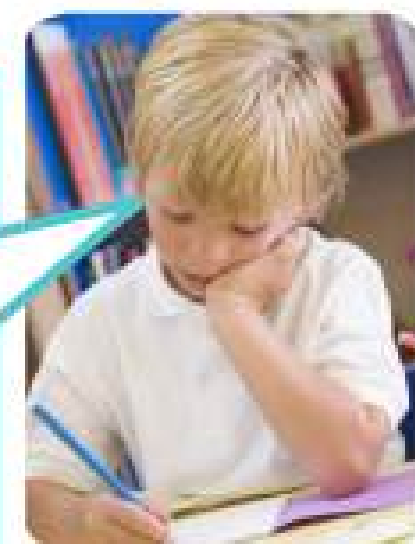

• Дякую, Оленко! Надсилаю тобі фото моїх нових однокласників. Сумую за тобою і чекаю твого повернення. Успіхів у навчанні.

Твоя подруга Наталя

• Привіт, Марино! Прикро, що ти далеко. Перший день у школі — це завжди весело! Зі мною за партою сидить дівчинка. Пиши SMS.

Твій друг Микола

• Мене звати Максим. Я тепер живу в місті Кельні (Німеччина). Навчання в нас розпочалося в **кінці серпня**. Мені подарували в школі великий пакет із солодощами та шкільним приладдям. Вітаю вас із початком навчального року. Успіху!

- Створи коротке SMS-повідомлення для свого друга / подруги, у якому напиши те, що ти хотів би / хотіла б йому / їй побажати.

УКРАЇНЬСЬКА АБЕТКА. ЗВУКИ ТА БУКВИ

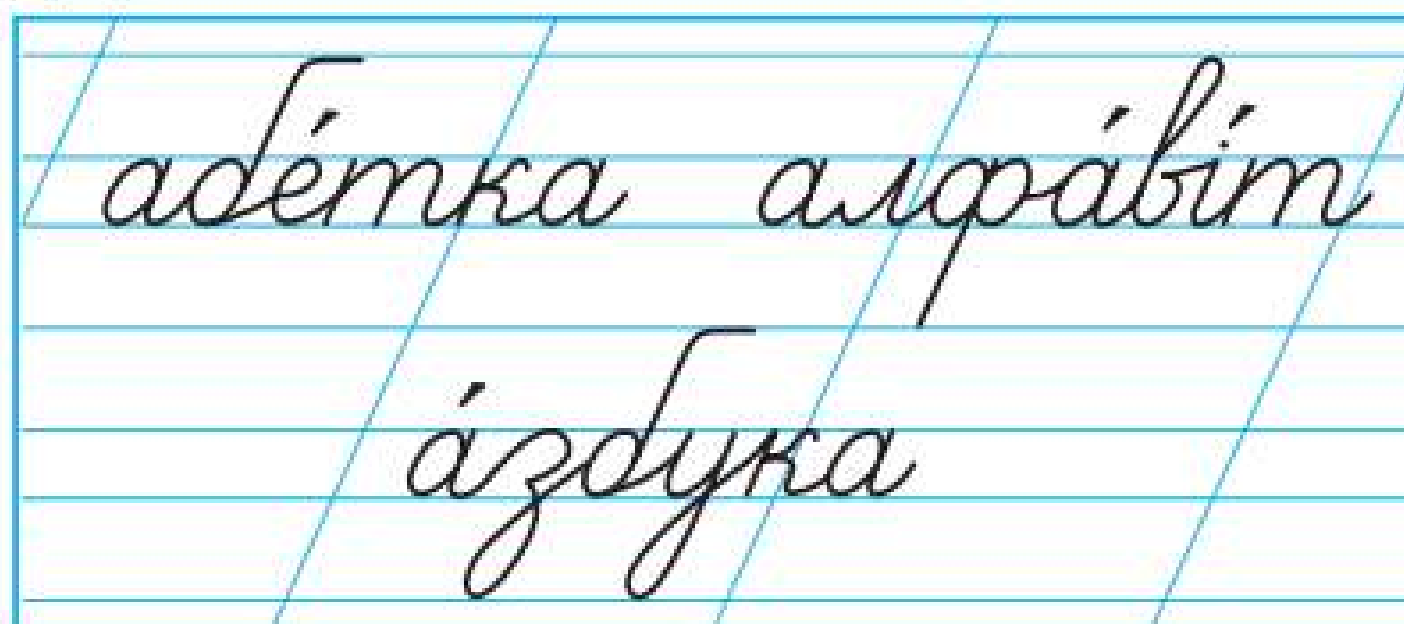

3. Українська абетка

5. Прочитай загадку.

Біла грядка —
Чорні зернятка.
Посіяла по
порядку
Та й маю загадку.

- Вимов слово-відгадку. Чи можна назвати слова в рамці близькими за значенням?

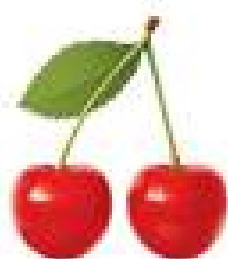

Повторіть разом абетку, користуючись ф́орзацом 1.

Українська абетка налічує 33 букви.
Звуки чуємо та вимовляємо. Букви ба-
чимо, пишемо й читаємо.

6. Розглянь малюнки. Запиши слова — на́зви пред-
метів за абеткою.

7. Прочитай вірш.

РІДНЕ

Україна — рідний край, Рідне місто й рідна хата,
Рідне поле, зелен гай, Рідне небо й рідна мати.

Я. Скидан

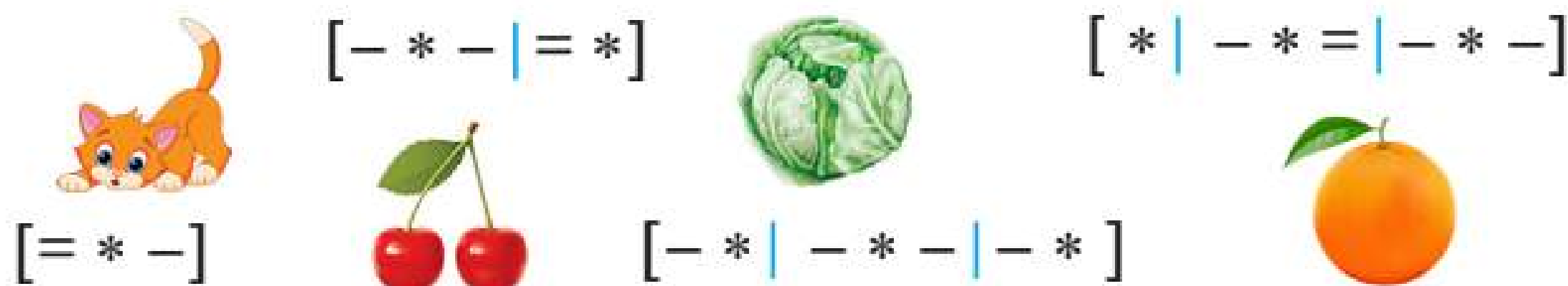
- Випиши з вірша слова, виділені зеленим кольором, за абеткою.

8. Запиши слова — на́зви намальованих предметів за абеткою. Які з них є народними символами України? Які символи, крім цих, ти знаєш?

- Вимов голосні звуки в словах — назвах намальованих предметів. Спостерігай за вимовою.

12. Розглянь малюнки. Запиши слова — назви предметів за абеткою.

- Позначення яких звуків пропущено? Запиши (за зразком).

Зразок. Зірка [= ´ — | — •].

13. Прочитай текст.

Високо в небі жили мама-сонечко та золота хмаринка-донечка. Уранці мама-сонечко поси-
 ла на землю золоті промінчики. Пізніше проки-
 далася золота хмаринка-донечка. З відерця вона
 дощинками поливала дерева, квіти, травичку (за
 І. Савкою).

- Випиши з тексту три слова, у яких є три голосних звуки. Зроби звуко-буквений аналіз цих слів (усно).

- Розглянь малюнок. Знайди в тексті речення, у якому йдеться про те, що робила хмаринка-донечка. Перепиши. Вимов голосні звуки в підкреслених словах.

14. Хто радіє дощу? Створи два речення, використовуючи малюнок до вправи 13.

5. Звукове значення букви я

15. Прочитай та відгадай загадку.

Мов зелений їжачок,
має безліч голочок.
Поспішає до оселі
в новорічні дні веселі.

- Вимов слово-відгадку. Які звуки ти чуєш на початку слова?

[= • | – ´ – | – •]

[й а | л і н | к а]

[– – • | – ´ | = •]

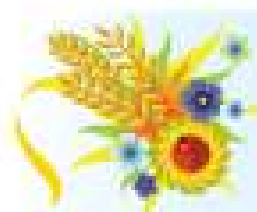
[к р и | н і | ц ´ а]

[– • | = ´ –]

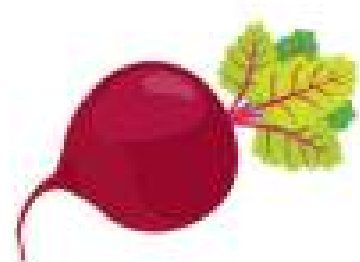
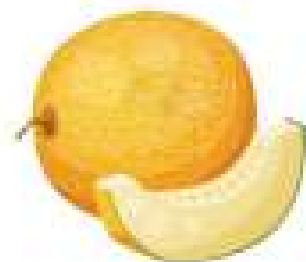
[м а | й ´ к]

- Розглянь звукові схеми слів. Які звуки позначає буква **я** на початку слова та складу?
- Який звук позначає буква **я** після м'якого приголосного?

Буква **я** на початку слова та складу позначає звуки [й], [а]. Після м'якого приголосного — звук [а]. М'який приголосний звук позначаємо так: [=], [ц'].

16. Розглянь малюнки.

- Запиши слова — назви предметів, у яких буква **я** позначає два звуки.
- Запиши слова — назви предметів, у яких буква **я** позначає один звук.
- Зроби звуко-буквений аналіз одного слова (за зразком).

Зразок. Акація — вимов слово; зроби звуко-буквений аналіз слова.

[а | к а́ | ц' і | й а] — поділи слово на склади, постав наголос у слові, обведи наголошений склад; вимов голосні звуки; вимов приголосні.

17. Прочитай текст, уставляючи пропущену букву.

Вітер розві..в ..блюневий цвіт. Замість пелюсток зав'язалося маленьке зелене ..блучко. Воно висіло проти сонц.. і щодн.. наливалось сон..чним соком.

Яблучко було таке гарне, таке рум'яне! Жоден черв'ячок не наважився його вкусити (за Г. Кирпою).

- Перепиши тільки ті речення, у яких пропущені букви в словах. Підкресли букву **я**, вимов звуки, які вона позначає.
- Розглянь малюнок. Прочитай речення, які йому відповідають.

18. Перепиши останні два речення з вправи 17.
Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

6. Звукове значення букви ю

19. Прочитай уривок із вірша.

Пані сиріжка
Поламала ніжку.
І ридає — ух! —
В синій капелюх.

Зеленушки за горою —
позливалися з травою.
І стоїть, як семафор,
На узбіччі мухомор.

Т. Винник

- Випиши виділені слова. Добери до виписаних слів відповідні звукові схеми.

[— • | — • | = ´ —]

[— • | — ´ | = •]

- Які звуки позначає буква **ю** на початку слова та після голосного?
- Який звук позначає буква **ю** після м'якого приголосного?

Буква **ю** на початку слова та після голосного позначає звуки [й], [у]. Після м'якого приголосного — звук [у].

20. «Збери» слова з «розсипаних» складів.

-цю-   ма-   -ють   -ди   -ють   -лю-   тан-   лю-

- Запиши слова. Зроби звуко-буквений аналіз одного зі слів (на вибір). Які звуки позначає буква **ю** в кожному із цих слів?

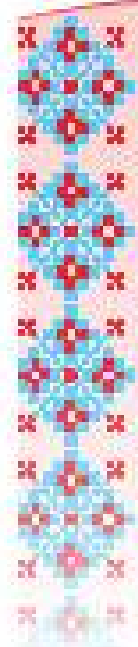
21. Прочитай текст, уставляючи пропущену букву в словах.

Л..блю осінь. Я мал..ю осінню картину. Іде дощ. У кал..жах плаче жовте листя. Відліта..ть

пташки у вирій. Дерева з ними проща..ться. Ко-
махи та звірі готу..ться до зими.

Он по стежці чимчику..ть їжаки. Десь знай-
шли масл..ка — на зиму припасли. Скоро л..та
зима (за М. Людкевич).

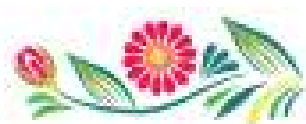
- Перепиши текст, позначений зеленою рисою, устав-
ляючи пропущену букву в словах. Які звуки вона
позначає?

Спілкуймося красно

Услухайся у звуки природи. Вони — різно-
манітні: шепіт листків, дзвін жайворонка в
полі, шум морських хвиль. Захоплюйся та
насолоджуйся ними!

22. Перепиши останні три речення з вправи 21,
уставляючи пропущену букву в словах. Які звуки
вона позначає? Зроби звуко-буквений аналіз
цих слів.

7. Звукове значення букви є

23. Прочитай загадку. У слові-відгадці «розгубили-
ся» букви. «Збери» їх, вимов голосні звуки.

Сіра холодна хмарина
Синє небо сьогодні накрила.
Жовтий лист тихенько кружляє.
Коли це буває? (всеони)

- Випиши виділені слова. Добери до них відповідні зву-
кові схеми. Зроби звуко-буквений аналіз цих слів.

[— • | = •]

[— • | — • | = •]

- Які звуки позначає буква є на початку слова та після
голосного?

- Який звук позначає буква **є** після м'якого приголосного?

Буква **є** на початку слова та після голосного позначає звуки [й], [е]. Після м'якого приголосного — звук [е].

9

24. Розглянь малюнок кленового осіннього листка (с. 12), опиши його.

- Продовж ланцюжок слів із буквою **є**. Запиши.

Жовтіє, ... , ... , ...

- Вимов звуки в першому слові, назви букви. Зроби звуковий аналіз одного слова.

25. Прочитай текст, уставляючи пропущену букву в словах.

Витяг вітер газету з поштової скриньки. Кинув на кущ:

— Читай, — каже.

Кущ мовчить, не чита...
Ухопив вітер газету й поніс далі. Дає хвіртці:

— Читай!

Хвіртка не чита...

Аж тут іде учень **Євген**. Підняв газету й чита...
Слуха.. вітер, слуха.. кущ, слуха.. хвіртка. ..вген чита..! (за Л. Повх).

- Хто зумів прочитати газету? Що ти можеш сказати про нього?
- Яка буква пропущена в окремих словах? Які звуки вона позначає?

- Перепиши текст, позначений зеленою рисою (с. 13), уставляючи пропущену букву в словах. Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.
- Розглянь малюнок (с. 13). Хто слухає Євгена? Запиши.

26. Перепиши загадку з *вправи 23*. Зроби звуко-буквений аналіз підкресленого слова.

8. Звукове значення букви ї

27. Прочитай вірш.

Крихкі шапки, біленькі ніжки —
 Це кольорові сиріжки.
 А чом же звуться дивно так?
 Бо їх сирими їсть слимак.

Т. Чорновіл

- Випиши виділені слова. Добери до них відповідні звукові схеми.

[= • —]

[— • | — • | = ´ — | — •]

- Які звуки позначає буква ї?

Буква ї завжди позначає два звуки: [й], [і].

- Прочитай речення, написане прописним шрифтом. Перепиши, вимов звуки в словах, що пишемо з великої букви.

Київ — столиця України.

28. Прочитай текст.

Україна — найбільша держава в Європі. Друге місце за величиною території посідає Франція, третє — Іспанія. Площа України вдвічі більша за

площу Польщі, у п'ять разів — за площу Греції та у двадцять — за площу Бельгії.

- Випиши підкреслені слова — назви держав за абеткою.
- Зроби звукові схеми виділених слів.

29. Прочитай вірш.

Що несе на спинці
Спритний **їжачок**?
Він несе на спинці
Золотий листок.

Що несе на спинці
В дощик і **сльоту**?
Він несе на спинці
Осінь золоту.

Г. Усач

Сльотá — це хмарна погода з дощем або мокрим снігом.

- Про кого йдеться у вірші? Прочитай підкреслене речення. Що несе на спині їжак?
- Випиши слова, виділені блакитним кольором. Створи звукові схеми.
- Перепиши підкреслене речення. Підкресли букви, які позначають голосні звуки.

30. Розгадайте ребуси, порадившись із сусідом / сусідкою по парті. Вимовте звуки, назвіть букви.

7я

Єць

ї к

- Створи й запиши речення з відгаданими словами.

9. Зміна значення слова зі зміною звука (букви)

31. Розглянь малюнки (с. 16). У назвах предметів «розгубилися» букви. Укажи їхнє місце. Що може одна буква: прикрасити слово, змінити його значення, збільшити кількість букв? Як ти вважаєш?

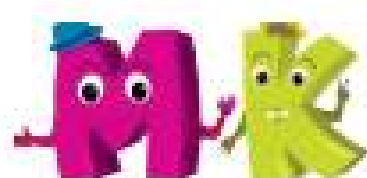
б..лка

б..лка

..алина

..алина

32. Прочитай вірші, знайди помилки.

Повернувся котик
З лісу у село:
Булочка сховалася
Від **к**ита в дупло.

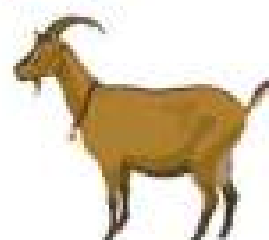
Ходить **к**апля
біля **р**іпки,
витягає жаб
з водички.

І. Січовик

- Прочитай виділені слова. Перепиши один із віршів, змінивши букви в словах (*на вибір*). Назви букви, вимов звуки, які вони позначають, у підкресленому слові.

33. Розглянь малюнки.

- Запиши назви предметів першого рядка, змінивши букви, які позначають голосні звуки.
- Запиши назви предметів другого рядка, змінивши букви, які позначають приголосні звуки.

34. Утвори нові слова за зразком першого. Запиши парами.

річка —

2 →

у — ручка ;

зірка —

1 →

с — ;

булка —

2 →

і — ;

миска —

3 →

ш — ;

дуб —

1 →

з — .

 Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

 10. Створюю поради, як користуватися книжкою

35. Прочитай частини прислів'їв, з'єднай за змістом.

Золото добувають із землі,
Будеш із книжкою
дружити —
У книжці шукай не букви,

а думки.
а знання —
з книжки.
буде легше в світі
жити.

 36. Прочитайте текст.

— Книжка — **найбільший винахід людства**. Книжкам поставили пам'ятники, відкрили музеї. У Києво-Печерській лаврі знаходиться Музей книги та друкарства України. Там можна побачити книжку заввишки півтора метра, а також маленьку книжечку, як поштова марка. У багатьох країнах є пам'ятники книжкам. Ось подано деякі з них.

2 квітня — Міжнародний день дитячої книжки.

м. Київ
(Україна)

м. Мадрид
(Іспанія)

Муніципальна бібліотека.
м. Канзас-Сіті (США)

м. Горлівка
(Україна)

м. Пекін
(Китай)

- Що вас найбільше здивувало в тексті?

37. Розгляньте й обговоріть малюнки.

- Створи поради, як користуватися книжкою.

11. Наголос

38. Прочитай вірш, зберігаючи інтонацію питальних речень. Слідкуй за стрілкою.

Отам, у траві травучій,
сидять яблука.
Їхні серденька-зернятка
Перестукуються,
перегукуються:

— Еге, хо-о-о-лодно?

— Еге, мо-о-о-кро?

— Хто нас зна-а-а-йде?

— Хто нас підні-і-і-ме?

- Який звук у виділених словах вимовляємо голосніше?

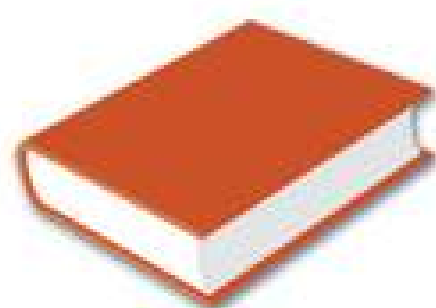
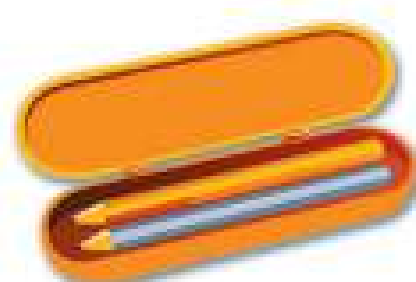

Звук, який вимовляємо голосніше, ніж інші, називаємо *наголо́шеним*. Виділення голосом певного голосного звука в слові

позначаємо наголосом (´). Склад, у якому є наголошений звук, називаємо *наголо́шеним*. Інші склади — *ненаголо́шені*.

- Випиши підкреслені слова. Укажи наголошений склад.

39. Розглянь малюнки.

- Вимов слова — на́зви намальованих предметів. Визнач наголошені звуки.
- Запиши слова — на́зви цих предметів. Підкресли наголошені склади.

Спілкуймося красно

Спілкуватися красно — це правильно вимовляти слова. Запам'ятай вимову цих слів: *ві́падок, по́друга, украї́нська, до́нька, ві́рші, оди́на́дцять, чоти́рна́дцять, ра́зом, нові́й.*

- Перепиши слова з рубрики «Спілкуймося красно». Підкресли наголошений склад.

40. Створи три речення зі словами з рубрики «Спілкуймося красно» (на вибір).

11. Зміна значення слова зі зміною наголосу

41. Прочитай вірш.

На **бе**ре́зі — чорна галка,
А на **бе**ре́зі — рибалка.

І. Січовик

- Прочитай виділені слова (с. 19), поясни їхнє значення. Що змінило значення слів?

В українській мові є слова, які пишуться однаково, а значення мають різне.

- 42.** Прочитай слова зліва. З'єднай кожне слово з його значенням (справа). Створи два речення з однією парою слів (*на вибір*).

áтлас	споживання страви
óбід	тканина
на́сип	збірка карт
атла́с	зовнішня частина колеса
обі́д	штучне підвищення чого-небудь
насі́п	наповнити що-небудь (<i>дія</i>)

- 43.** Прочитайте одне одному пісню.

ПІСЕНЬКА ВІННИ-ПУХА

Мешкає в дереві наша Сова,
чув я від неї кумедні слова:
«За́мок замкнула я свій на замо́к.
До́щик пішов — і замо́к мій замо́к.
В за́мок не втраплю — заіржавів замо́к,
він бо під дощиком дуже замо́к».
От я й кажу геть усім наперед:
— Кращого в світі немає, як мед!

А. Мілн

(перекл. Л. Солонька, за ред. І. Малковича)

- Перепиши текст, позначений зеленою рисою. Підкресли слова, які пишуться однаково, а значення мають різне. Поясни значення цих слів.

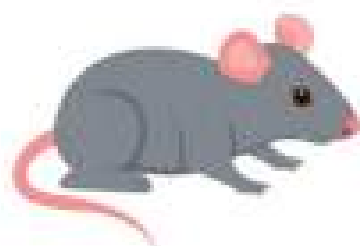
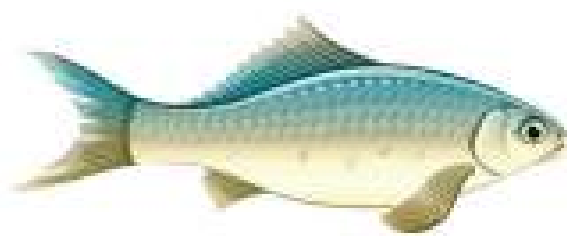
44. Перепиши текст, позначений блакитною рисою, з *вправи 43*. Підкресли слова, які пишуться однаково, а значення мають різне. Поясни значення цих слів.

12. Приголосні звуки. Букви, що їх позначають

45. Розглянь малюнки.

- Вимов перші звуки в назвах тварин. Чи є перепони на шляху струменя видихуваного повітря при вимові кожного із цих звуків?
- Запиши слова — назви намальованих предметів. Підкресли букви, що позначають приголосні звуки.

Звуки, при вимові яких струмінь видихуваного повітря має перепони, називаємо *приголосними*. Приголосні звуки утворюємо за допомогою голосу й шуму або тільки шуму.

46. Прочитай текст.

У саду із землі вигулькнуло щось біле.

— Доброго ранку, **травичко!** Доброго ранку, **дерева!** Це я, печеричка!

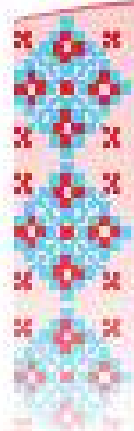
— Доброго ранку! — відповіли трава й дерева. — Але ти печеричка неправильна, бо неправильно виросла в саду. Твоє місце — у лісі! (за *З. Мензатюк*).

- Вивчи напам'ять речення зі словами-вітаннями. Запиши їх, не дивлячись у підручник. Перевір себе. Підкресли букви, які позначають приголосні звуки, у виділеному слові.
- Розглянь малюнок (с. 21). Як ще ми називаємо печеричку?

Печері́ця («шампіньйон») — їстівний гриб.

Спілкуймося красно

Під час спілкування намагайся зрозуміти почуття та настрої співрозмовників.

- Як ти думаєш, печеричка могла образитися на траву й дерева? Вислов власну думку.
- 47.** Перепиши відповідь трави й дерев печеричці з *вправи 46*. Підкресли букви, які позначають приголосні звуки в словах *неправильно, виросла*.
- 48.** Розглянь малюнки. Запиши нáзви зображених предметів за абеткою, підкресли букви, які позначають приголосні звуки.

12. Приголосні звуки [дж], [дз], [дз']. Позначення їх буквами

- 49.** Розглянь малюнки. Зістав слово — назву предмета зі звуковою схемою.

дзвіночки
[— = • | — • — | — •]

дзьоб
[= • —]

бджола
[— — • | — •]

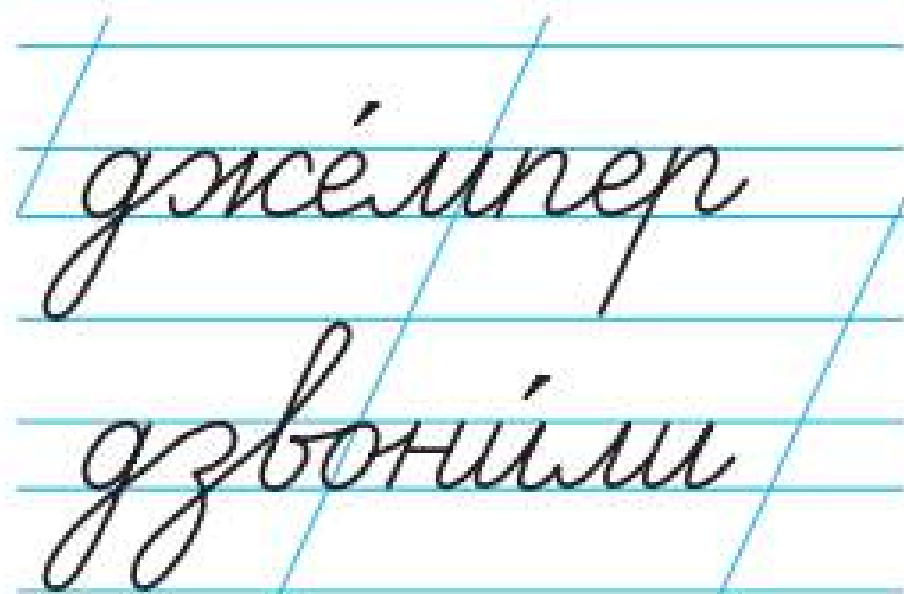
- Яке сполучення букв позначає звук [дж]? Яке сполучення букв позначає звуки [дз], [дз']?

Звук [дж] на письмі позначається сполученням букв *дж*.

Звуки [дз], [дз'] на письмі позначаються сполученням букв *дз*.

50. Утвори слова.

- Створи два речення, використовуючи утворені слова. Підкресли сполучення букв, які позначають звуки [дж], [дз].

51. Прочитай текст.

Щось зашуміло на лузі. То дзеленькали дзвіночки на череді овечок:

— Дзень-дзелень-дзінь! Дзень-дзелень-дзінь!

А за ними заграли вівчарики на сопілках.

До чого ж тут різнокольорово! Білі ромашки, червоні маки, сині волошки, голубі дзвіночки. Спішать бджілки! А лінивий джміль гуде: «джу-у, джу-у...» (за О. Іваненко).

- Виразно та дзвінко прочитай підкреслені речення. Які звуки ти чуєш на початку кожного слова? Вимов їх, назви букви, які їх позначають.

- Перепиши текст, позначений зеленою рисою (с. 23). Зроби звукові схеми виділених слів. Назви підкреслені слова одним словом.

52. Розглянь малюнки.

[— • | — •]

[— • — | — •]

[— • | — • | — • | — •]

- Добери до кожного слова — назви предмета відповідну схему. Створи й запиши речення зі словами — назвами намальованих предметів.

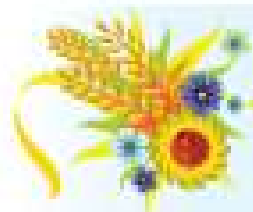
13. Звукове значення букви щ

53. Прочитай та відгадай загадку.

Коли нема — мене чекають, коли прийду — усі тікають.

- Виразно вимов слово-відгадку, запиши. Зроби звукову схему слова-відгадки. Які звуки позначає буква **щ**?

Буква **щ** завжди позначає два звуки: [ш], [ч].

54. Прочитай вірш, уставляючи «розгублені» слова.

Пішли рясні ...

лящі

Ловилися ...

дощі

А хлопці — мов хлющі:

Забули про ...

плащі

В. Гринько

- Перепиши вірш, уставляючи пропущені слова. Зроби звукові схеми виділених слів.

55. Прочитай текст.

Арчі був напрочуд діловим псом. Коли він був малим щеням, дідусь навчив його збирати пластикові пляшки. Тепер у нього щодня є робота. Арчі навіть навчився виловлювати пляшки з моря. Щоправда, він трохи боявся медуз. Місцеві вже звикли, що заклопотаний Арчі постійно поспішає зі сміттям у зубах.

— Привіт, Арчі! — вибігла назустріч Надійка. — Дивися, що ми вигадали! — І показала ось такий плакат (за К. Єгорушкіною).

- Розкажи, як діти вирішили допомогти Арчі. Ти готовий / готова допомогти Арчі сортувати сміття?
- Перепиши перші три речення. Назви́ букви в підкреслених словах, вимов звуки.

56. Прочитай скоромовку тихо й повільно. Потім пришвидшено та дуже швидко.

Щиглик, щиглик, щигленятко,
Щиглик дзьобає зернятка.

В. Гринько

- Перепиши скоромовку, підкресли букви, які позначають звуки [ш] і [ч].

14. Дзвінкі й глухі приголосні звуки

57. Прочитайте букви сусіду / сусідці по парті пошепки.

Б, д, з, ж, г, ґ.

- Які звуки ти чув / чула? Чому?
- Прочитай слова — назви намальованих предметів.

жа**б**ка

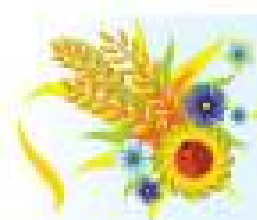
ша**п**ка

ко**з**а

ко**с**а

- Порівняй вимову звуків першого та другого рядків. Які з них вимовляємо дзвінко?

Приголосні звуки, які вимовляємо з голосом і шумом, називаємо **дзвінкі́ми**.

Звуки, які вимовляємо тільки із шумом, — **глухі́ми**.

58. Розгляньте таблиці «Дзвінкі й глухі приголосні звуки» на *фóрзаці 1*.

- Прочитай слова: сон, зорі, ґава, джерело, дуб. Запиши ті, у яких усі приголосні дзвінкі.

59. Прочитай пари слів.

ба**б**ка   ґа**в**а   ди**м**   ді**м**   лі**з**   дз**в**ін   дж**м**іль

па**п**ка   ка**в**а   ти**н**   ті**к**   лі**с**   цв**я**х   ча**п**ля

- Які звуки позначають виділені букви першого рядка? Другого рядка? Користуйся таблицями, поданими на *фóрзаці 1*.

- Перепиши три пари слів. Створи й запиши речення з підкресленими словами.

60. Прочитай пари слів.

хворий — **ф**орма

хвилина — **ф**інал

хвіст — **ф**іалки

хвоя — **ф**ортеця

хвалько — **ф**арби

хвіртка — **ф**іолетовий

- Порівняй вимову звука [ф] і звукосполучення [хв]. Зроби висновок. Правильно вимовляй та пиши такі слова.

61. Перепиши перші три пари слів із *вправи 60*. Створи два речення з підкресленими словами.

 Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

 15. Створюю кілька речень на добре відому тему

62. Розглянь і прочитай комікси.

У лісі біля болота жив молодий павучок. Одного разу він почув розмову двох ластівок.

— Уже зима на порозі. Пора нам у теплі краї.

— А що таке зима?

— Це час, коли всі комахи ховаються. Ми відлітаємо у вирій.

— А як же я? Я хочу жити там, де є комахи! Моя павутина — летючий корабель. Я можу полетіти з вами!

— Прощавай!

— Ой-ой-ой! Загину я тут!

— Навпаки! Біля людей ти не загинеш. Тут є що їсти. Залізай у шпаринку та відіспися, а потім вирішимо...

Прокинувся павучок. Дивиться — а навкруги все змінилося...

— Що трапилося? Що я проспав? — здивовано спитав павучок (за мотивами казки М. та М. Беденків).

- Розкажи, яку пору року проспав павучок. Створи кілька речень про те, що не бачив герой. Запиши.

16. Дзвінкі приголосні звуки в кінці слова та складу перед глухими

63. Розглянь малюнки. Вимов чітко назви цих предметів.

- Запиши слова — назви намальованих предметів. Підкресли букви, що позначають приголосні дзвінкі звуки в кінці слова. Як ти їх вимовляєш?

Дзвінкі приголосні звуки в кінці слова та перед глухими завжди вимовляємо дзвінко.

9

У словах *вогко, нігті, кігті, легко* звук [г] оглушуємо та вимовляємо, як [х].

64. Прочитай пари слів, уставляючи пропущені букви.

коза — кі..ка   риба — ри..ка   гриб — гри..ки
береза — бері..ка   зуб — зу..чик   дуб — ду..ки

- Перепиши тільки ті слова, у яких потрібно вписати букви. Вимов звуки, які позначають уписані букви. Які це звуки? Як їх вимовляємо?

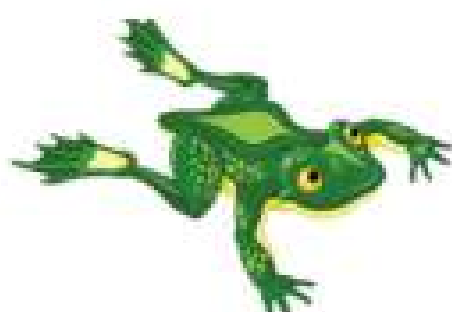
65. Прочитай прислів'я, уставляючи пропущені букви.

1. Важко знання здобувати, зате **ле..ко** носити.
2. Старий вірний **дру..** кращий за нових двох.
3. **Кни..ку** читай — розуму набирай (*нар. тв.*).

- Перепиши прислів'я, уставляючи пропущені букви. Поясни вимову дзвінких приголосних у кінці слова та складу.

66. Розглянь малюнки. Прочитай слова, доповнюючи їх «загубленими» буквами. Які звуки позначають ці букви? Запиши слова.

	а		к	а
	а		к	а
	и		к	а

67. Прочитай уривок із вірша, уставляючи пропущені букви. Поміркуй, про яку пору року йдеться.

Коли вона загляне в са.. —
Наллється соком виногра.. ,
І пізні яблука «ранет»
Соло..кі стануть, наче ме.. .

І. Кульська

Ранét — сорт яблук.

- Перепиши, уписуючи пропущену букву. Поясни вимову дзвінких приголосних у кінці слова та складу.

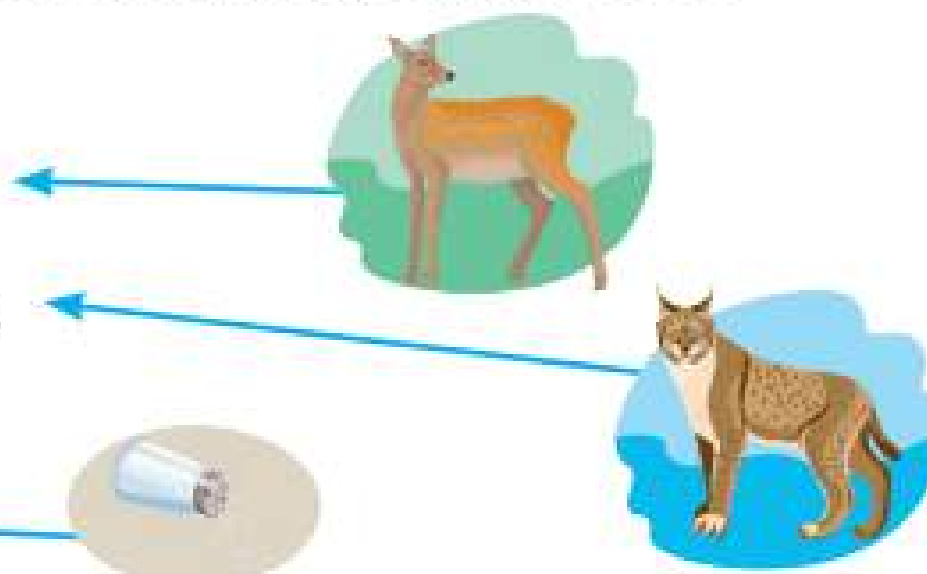

17. Тверді та м'які приголосні звуки. Позначення м'якості приголосних м'яким знаком (ь)

68. Прочитай вірш, доповнюючи пропущеними словами — назвами намальованих предметів.

Там, де колоситься **лан**,
Пронеслась красуня ... .
В теплих краях росте **рис**,
У холодних живе ... .
І везуть до міст і **сіл**
Видобуту в шахті ... (з інтернету).

- Поміркуй, яким виділеним і пропущеним словам відповідають звукові схеми.

[- • -] — [- • =]; [= • -] — [= • =].

- Вимов звуки в цих словах. Як називаємо букву, що не позначає звука, а позначає м'якість попереднього приголосного?

Буква *м'який знак (ь)* не позначає звука.
М'який знак завжди позначає м'якість
попереднього приголосного.

69. Розгляньте малюнки.

- Запиши слова — назви намальованих предметів у дві колонки: у першу — слова, у яких м'який знак у кінці слова, у другу — у середині слова.

70. Прочитай вірш.

При дорозі, де тополі,
синій [л'он] зацвів у полі.
Біля [л'ону] — синя річка.
В небі [син'ому] — синичка.
Скільки цвіту — [син'одзвону],
Засиніло все від [л'ону].

М. Сингаївський

- Поясни, яку букву треба писати для позначення м'якості попереднього приголосного.

Для позначення м'якості попереднього приголосного перед **о** пишемо м'який знак.
Буквосполучення **ьо** пишемо в середині слова.

- Випиши виділені слова. Яку букву потрібно вписувати для позначення м'якості попереднього приголосного? Підкресли **ьо**.

71. Прочитай текст, уставляючи пропущену букву.

Ви бачили, як цвіте цикорій? Він росте біля пол..ових доріг, на пасовис..ках. На довгих прутиках з'являють..ся мален..кі квіти син..ого кол..ору. Синьоокі кущі милуют.. очі. Сонце ховаєт..ся —

і квітки скручуют..ся та ховают..ся аж до ранку
(за М. Мегерою).

- Дай письмові відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту.

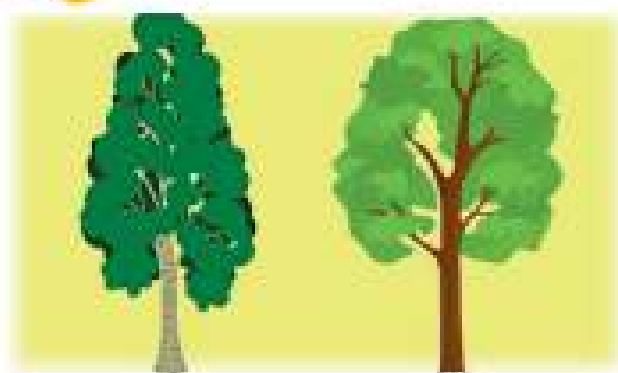
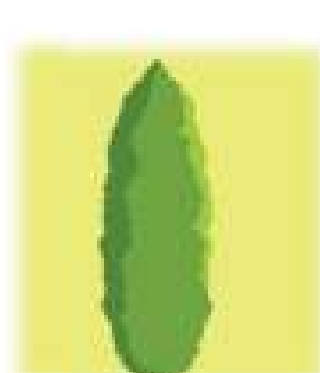
Де росте цикорій? Що з'являється на довгих прутиках? Коли скручуються та ховаються квіти?

- Підкресли слова з м'яким знаком. Що ти знаєш про цю букву?

18. Позначення м'якості приголосних буквами і, я, ю, є

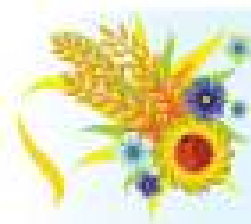

72. Розглянь малюнки.

тополя липа берізка береза тюльпан туя

- Прочитай підкреслені слова. Як вимовляємо звуки, позначені виділеними буквами, — твердо чи м'яко? Які букви написані після них?

Букви і, я, ю, є позначають м'якість попередніх приголосних звуків.

73. Розглянь таблицю.

тверді	[д]	[т]	[з]	[с]	[л]	[н]	[р]	[дз]	[ц]	—
м'які	[д']	[т']	[з']	[с']	[л']	[н']	[р']	[дз']	[ц']	[й]

- Порівняй вимову твердих і м'яких звуків.

Приголосний звук [й] завжди м'який.
Цей звук позначаємо так: [=].

- Розкодуй слова, прочитай пари слів, назви закодовані букви. Що вони позначають?

д■м   л✂пин   бур✂к   син●   дз💧об
дим   лимон   риба   небо   дзиґа

- Перепиши слова, у яких є м'які приголосні звуки. Підкресли букви, які позначають м'якість попередніх приголосних.

74. Прочитай текст, уставляючи пропущені букви.

Лис н..хнув повітр.. — зайцем пахне. Побачив під деревом вухан.. . Стрибнув на зайця! А заєць утік. Облизався лис і л..г під дубом. А там мишка. Лис туди-с..ди! Де вона ділася? #Амишкасховаласявнірку! (за А. Давидовим).

Виділене речення записане гештегом. *Геште́ги* — речення, яким передуює позначка # (решітка), а всі слова написані разом. Їх використовують у соціальних мережах і блогах.

- Перепиши перші три речення, уставляючи пропущені букви. Що позначають ці букви?
- Перепиши виділене речення, поділивши його на слова. Що й кому повідомляється в цьому реченні?

75. Перепиши останні чотири речення з *вправи 74*. Підкресли букви, які позначають приголосні м'які звуки.

19. Позначення м'якості приголосних буквами *і, я, ю, є*

76. Прочитай вірш.

На узліссі довелося
Наполохать Лесі лося.

Лось — у ліс,   [= • –] [– • =] [– • –]
А з лісу — лис.

Г. Бойко

- Вимов звуки, які позначають виділені букви. Як ти їх вимовляєш? Які букви стоять після них? Пригадай, які букви позначають м'якість попередніх приголосних.
- Розглянь звукові схеми. Добери до них слова з вірша.
- Перепиши перше речення. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.

77. Прочитай текст, уставляючи пропущені букви.

Найбіл..ший зелений листок — у лопуха.
Коли його примір..ти спереду, то з н..ого вихо-
дит.. справжн..сін..кий фартух! А коли покласти
на голову, то в негоду він правит.. за парасол..ку!
Ото дивовижа! І вс.. ту дивовижу поїдають.. равли-
ки! (за Г. К. Андерсеном, перекл. Г. Кирпи).

- Перепиши текст, уставляючи пропущені букви. Що позначають пропущені букви?

78. Прочитайте одне одному уривок із вірша, роз-
кодуючи окремі слова.

ПРО ДРУЖБУ

Помирилис💧 сонце з хмарою
І тепер танц✂ють💧 парою.
Лл🟢т💧с✂дощ, і сонце світит💧,
Усм🟡хають💧с✂їм діти.

О. Гапонюк

- Які букви пропущені? Що вони позначають? Випиши слова з пропущеними буквами. Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.

79. Перепиши слова, уписуючи пропущені букви.
Підкресли букви, які позначають м'які приголосні звуки.

Л..пин, бур..к, син.., дз..об, тіл..ки, мал..нок.

20. Подовжені м'які приголосні звуки

80. Прочитай прислів'я.

1. Літо дає **коріння**, а осінь — **насіння**. 2. **Знання** за плечима не носити (*нар. тв.*).

- Прочитай виділені слова. Який звук вимовляємо подовжено? Який це звук? Які букви його позначають? Скільки таких букв?
- Перепиши прислів'я, підкресли букви, які позначають подовжені м'які приголосні звуки.

Подовжений м'який приголосний звук на письмі позначають дві однакові букви. Його позначаємо так: [=:], [н':], наприклад: *читання* — [ч • | і • | =: •], [ч и | т а | н': а].

малюва́ння   завда́ння

81. Прочитай слова.

навча[н':]я   спілкува[н':]я   пла[т':]я   бага[т':]я
воло[с':]я   чита[н':]я   мисле[н':]я

- Перепиши слова без дужок. Які слова пов'язані зі словом *мова* (наприклад: *навчання українською мовою*)?
- Підкресли букви, які позначають м'які подовжені приголосні.

82. Прочитай текст, уставляючи пропущені слова з довідки.

Настя й Олена — подруги. У них однакові ... сукні. Дівчатка сидять за однією партою. Завжди діляться шкільним ... . Дуже люблять уроки ... та ... . Разом готують домашні ... (із журналу «Барвінок»).

Довідка. Синенькі, приладдя, читання, ма-
лювання, завдання.

- Перепиши текст, уставляючи пропущені слова з довідки.
- Зроби звуко-буквений аналіз підкресленого слова.

83. Прочитай слова, доповнюючи їх «загубленими» буквами. Які звуки позначають ці букви? Створи й запиши речення із цими словами. Зроби звуко-буквений аналіз цих слів.

г	і			я

к	о	р	і			я

н	а	с	і			я

21. Апостроф

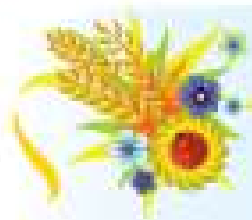

84. Розглянь малюнки, прочитай назви.

м'яч   в'юн   солов'ї   комп'ютер   п'еса   пір'я

- Прочитай правильно слова з апострофом. Після яких букв пишемо апостроф? Які звуки вони позначають? Перед якими буквами пишемо апостроф? Які звуки вони позначають?

Апостроф пишемо після **б, п, в, м, ф і р**, які позначають тверді приголосні звуки, перед **я, ю, є, ї**, якщо вони позначають два звуки: **[йа], [йу], [йе], [йі]**.

85. Прочитай слова.

Моряк, пір'я, солом'яний, буряк, цвях, в'януть, ластів'ята.

- Порівняй вимову слів з апострофом і без апострофа. Запиши слова з апострофом. Які слова ти не записав / записала? Чому?

86. Прочитай текст, уставляючи пропущений знак у словах.

У полі жив хом..як Що-кастик. Він був хазяйно-витий: знайде зернятко, за щоку сховає та й несе у свою комору. Перед коморою в нього — м..яке кубло з пір..їн і бур..янів. Хом..як цілий день у пошуках їжі! Від постійної роботи в нього щоки стали великі-превеликі (за К. Дячук).

- Розглянь нору хом'яка. Дай письмові відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту, уставляючи пропущений апостроф.

Де жив Щокастик? Що в нього було перед коморою?

87. Дай письмові відповіді на запитання, використовуючи речення з тексту *вправи 86*.

Яким був Щокастик? Як проводить свій день хом'як? Чому в Щокастика стали великі-превеликі щоки?

22. Створюю зв'язне висловлення на відому тему

88. Розгляньте малюнки. Прочитайте одне одному, що розказують діти світу про себе, свою сім'ю та улюблені слова.

МОВА СВІТУ (за Д. Фераро)

• Мене звуть Елізабет. Мені 7 років. Мене назвали на честь нашої королеви Єлизавети II. Я мрію про собачку коргі. Але тато каже, що ще треба почекати. Моє улюблене слово — **надія**.

• Мене звуть Терезінья. Мені 8 років. Я з Іспанії. Ми з друзями граємо в гру «Чарівна паличка». Ми торкаємося паличкою до кожного гравця, а він / вона має придумати щось веселе й цікаве. Ми всі разом сміємося. Моє улюблене слово — **життєрадісність**.

• Мене звуть Гонсало. Я з Аргентини. Мене засмучують образливі слова. У мене щаслива родина. Моє улюблене слово — **прощення**.

• Мене звуть Ян. Я з Польщі. Мені 7 років. У мене багато друзів. Я з ними граюся та читаю. Люблю подорожі з батьками. Моє улюблене слово — **д р у ж б а**.

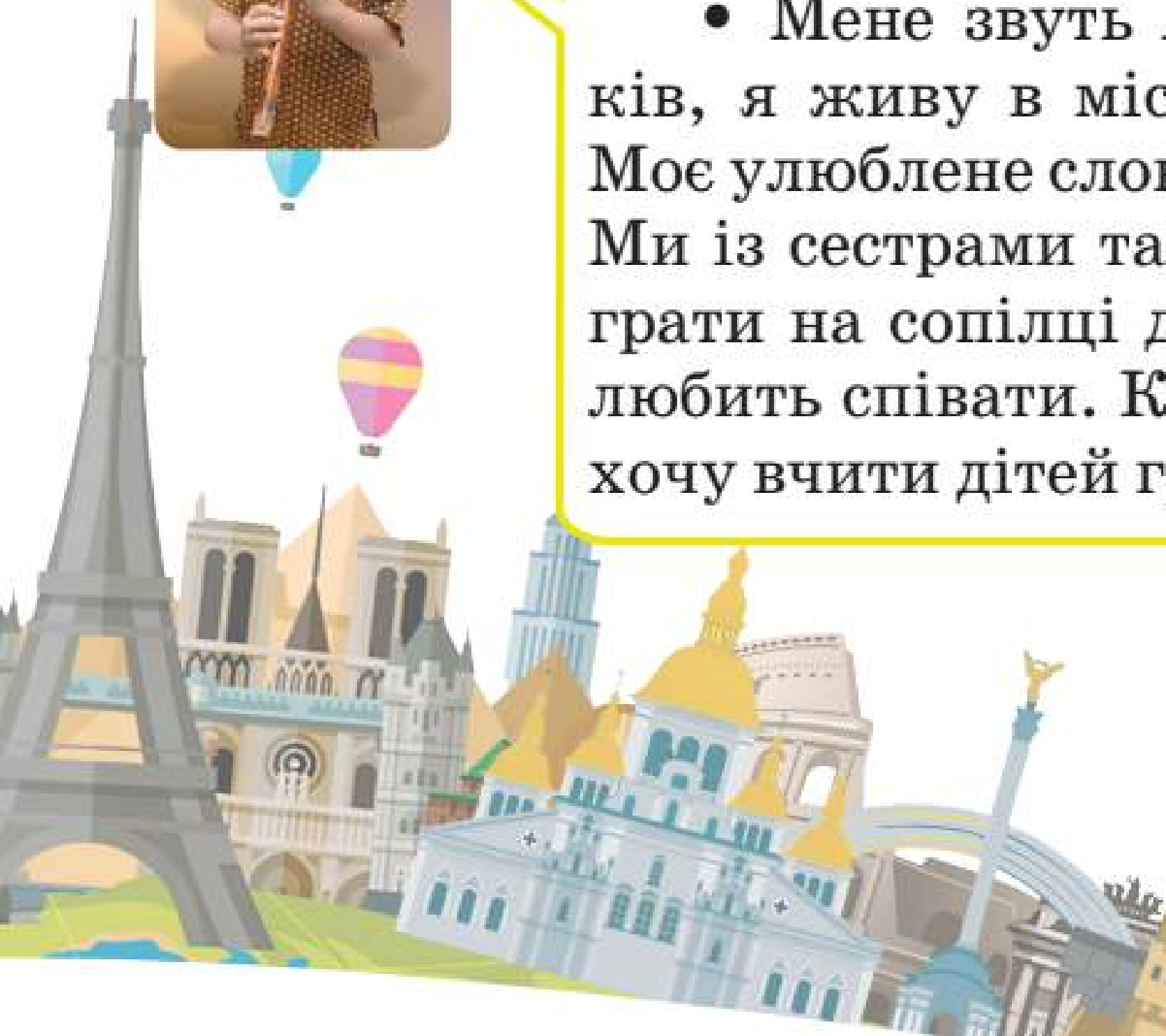

• Мене звати Андрій. Мені 8 років. Я з Києва. Це — Україна. Ми з мамою і сестрою зараз далеко від нашого дому. Моє улюблене слово — **доброчи́ливість**. Услухайтесь, як воно звучить: зичимо добра. Улюблене слово сестри — **М И Р**. Ми зичимо добра й миру всім людям на Землі.

• Мене звуть Аден. Мені 7 років, я живу в місті Лхасі (Тибет). Моє улюблене слово — **г а р м о н і я**. Ми із сестрами та братами любимо грати на сопілці для мами. А вона любить співати. Коли я виросту, то хочу вчити дітей грати на сопілці.

89. Створи зв'язне висловлення про себе, свою сім'ю та улюблені слова.

23. Повторення вивченого про звуки та букви

90. Прочитай вірш.

ПОКРОВА

Встала в небі зоря вечорова
та й за руки веде зоренят...
Будь здорова, козацька

Покрово! —
найдивніше з осінніх свят.

В. Коломієць

- Що ти знаєш про свято Покрови?
- Випиши виділені слова, зроби звукові схеми.

91. Прочитай текст.

Першого жовтня українці святкують одразу три свята: Покрови, День українського козацтва та День захисників і захисниць України.

Свято Покрови одне з найшанованіших в Україні. У народі говорять: «Покрова накриває траву осіннім листям, землю — снігом, воду — льодом».

- Випиши підкреслені слова. Поділи на склади для переносу. Зроби звукові схеми слів.
- Випиши три слова, у яких букв більше, ніж звуків. Підкресли букви, які не позначають звуків.

92. Прочитай текст.

ЗАГАДАЮ БАЖАННЯ...

Щоб під небом блакитним колосилися ниви,
Щоб всміхалися **люди** й жили дружно, щасливо,
Щоб **країна** розквітла, незалежна і **вільна**.
Хай здійсняться бажання мої неодмінно!

Т. Строкач

- Прочитай слова, виділені блакитним кольором. Назви букви, вимов звуки.
- Випиши підкреслені слова, поділи на склади для переносу. Зроби звукові схеми слів.

93. Створи кілька речень про свої бажання (усно).

24. Мої навчальні досягнення

1. Розглянь малюнки.

- Запиши слова — назви предметів за абеткою.
- Підкресли букви, які позначають звуки [л'], [т'], [г], [р'], [дз].

2. Розкодуй слова. Запиши.

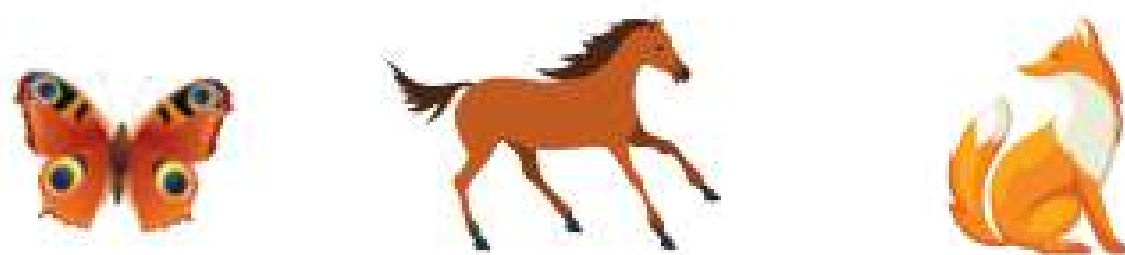
- Зроби звуко-буквений аналіз розкодованих слів.

3. Розкодуй слова. Запиши ті, у яких буква позначає два приголосні звуки.

4. Розглянь малюнки, прочитай початок речення. Створи речення, вибираючи слово — назву намальованого предмета за змістом.

Хитрий, як

Мудра, наче

Повільна, мов

СКЛАД. ПОДІЛ СЛІВ НА СКЛАДИ

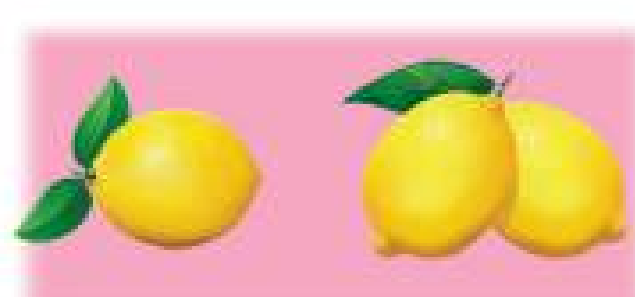
25. Склад. Перенос слів із рядка в рядок по складах

94. Розглянь малюнки.

мак

ма

ли мон

ли мо

жо лудь

жо лу

- Прочитай назви предметів. Скільки голосних звуків у цих словах? Скільки складів? Додай до наступних слів склади, яких не вистачає. Скільки голосних звуків у цих словах? Скільки складів? Чи збігається кількість складів із кількістю голосних звуків? Зроби висновок.

Склад — це частина слóва, яку вимовляємо одним поштовхом видихуваного повітря. Склад можуть утворювати один чи кілька звуків, але серед них обов'язково має бути голосний. У слові стільки складів, скільки голосних звуків.

95. Прочитайте склади, які написані на осінніх листках. «Зберіть» слова.

За кількістю складів слова бувають од-
носкладові (*ніч*), двоскладові (*лі-то*), три-
складові (*ма-ши-на*) ... .

- Скільки тобі вдалося скласти слів із запропонованих складів?

- Запиши три двоскладові слова, поділивши на склади.
- Запиши три трискладові слова, поділивши на склади.

96. Прочитайте текст, у якому «розгубилися» склади.

Бабу.. Настя нічо.. так не любить, як са..ти
де..ва. Біля її ха.. цві.. вишні, пахне ліловий бу...
Та найбільше в ба..сі квітує ка..на. Закінчується
лі... З кожної гілоч.. на кали.. звисають чер..ні
ягоди (*за Б. Харчуком*).

- Перепиши текст, уставляючи пропущені склади.
Підкресли два трискладові слова. Що ти знаєш про
калину?

97. Прочитай слова.

Дуб, гриб, сніг, дід, ліс.

- Скільки складів у прочитаних словах? Утвори двоскла-
дові й багатоскладові слова (*за зразком*). Запиши.

Зразок. Дуб, ду-би, ду-бо-ві.

**26. Перенос слів, у яких склад
позначений однією буквою**

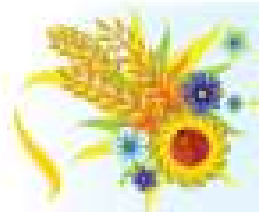
98. Прочитай та відгадай загадку.

На городі в нас грядки,
На грядках — рясні листки:

Там зростають малюки,
Зелененькі ... .

- Вимов слово-відгадку. Поділи на склади.
- Розглянь таблицю.

Поділ слів на склади	Поділ слів на склади для переносу
<i>о-зе-ро, О-ле-на, і-ри-си</i>	<i>озе-ро, Оле-на, іри-си</i>

Не можна сплутувати правила поділу
сло́ва на склади з правилами переносу
сло́ва з рядка в рядок.

Одну літеру сло́ва не залишаємо в попередньо-
му рядку й не переносимо в наступний.

99. Прочитай слова.

Мрія, око, зошит, огірок, одяг, олівець, плащ,
озеро, осінь, осені.

- Випиши ті слова, які можна поділити на склади для переносу. Поділи на склади (усно).

100. Прочитай текст.

Малий Янко занедужав. Лежить, нічого не
бачить і не чує. Навіть Оленки не пізнає. Тільки
сонця просить. Яке там сонце! Осінь.

На подвір'ї — калюжі. Уся комашня похова-
лася. Пішла **Оленка** до сонця просити, щоб ви-
глянуло й брата полікувало. І сонце виглянуло!
(за В. Короткевичем, перекл. Г. Кирпи).

- Як ти думаєш, чи одужав Янко? Що йому допомогло?
Хто йому допоміг?

- Перепиши речення з підкресленими словами. Поділи на склади для переносу ті підкреслені слова, які можна поділити (усно).

101. Перепиши текст, позначений зеленою рисою, з вправи 100. Яке з виділених слів можна поділити на склади для переносу?

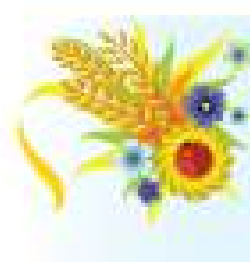
27. Перенос слів із буквами ь, й

- **102.** Розглянь малюнки.

- Вимов слова — назви намальованих предметів. Поділи на склади для переносу за зразком слів, написаних прописним шрифтом. Запиши слова, поділивши їх на склади для переносу. Зроби висновок.

тюль — п'я́н рай — ду́га

 М'який знак і й, коли переносимо слова, не можна відокремлювати від попередньої букви.

103. Прочитай текст народної дитячої пісні, уставляючи пропущені склади.

Гойда-гой, ні-...-ка прийшла до нас,

-чень-

Діточкам ма-...-ким спатоньки вже час.

-лень-

Рости, хлопчику, з ви-...-кою враз,

-лень-

Хай не скупиться до-...-ка для вас.

-шень-

- Перепиши пісню, поділивши слова з **ь** на склади для переносу.

104. Прочитай текст, уставляючи пропущені букви.

Повітря в осінн..ому лісі особливе. Пахне гриба-ми, сосною хвою, м'ятою. Цілісін..кий день мож-на блукати, слухати, як шелестит.. золоте листя. Де-рева майже голі. Тіл..ки тонен..кі зеленен..кі голоч-ки ялини нагадують про літо. Узимку ялина стане домівкою для білен..кого зайчика (за М. Магєрою).

- Перепиши перші три речення, уставляючи про-пущені букви. Поділи на склади для переносу під-креслені слова (усно).

105. Допиши текст *вправи 104* до кінця, уставляючи пропущені букви. Поділи підкреслені слова на склади для переносу (усно).

28. Перенос слів із буквосполученнями йо, ьо

106. Прочитайте слова. Визначте, де пишемо **ьо, йо**: у середині чи на початку слова.

Сьо-мий, сьо-годні, йо-гурт, ма-йори.

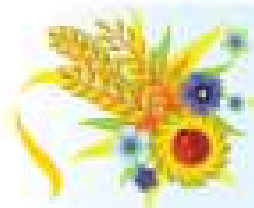
- Перепиши слова, підкресли буквосполучення **ьо, йо**.

107. Розглянь таблицю, зроби висновок.

Сполучення ьо пишемо	Сполучення йо пишемо
у середині або в кін-ці складу. Сполучення ьо позначає звук [о] і м'якість попереднього приголосного.	на початку слова та складу. Сполучення йо вживаємо для позначення на письмі звуків [й], [о].

- Прочитай слова зі сполученням букв **йо, ьо**, які напи-сані прописним шрифтом. Зверни увагу на те, як поді-лені слова на склади для переносу.

га - йо́ж   сьо́ - мий

Сполучення букв **йо,ьо**, коли переносимо слова, розділяти не можна.

- Перепиши слова, написані прописним шрифтом.

108. Прочитайте оголошення, уставляючи пропущені сполучення букв **йо,ьо**.

ОГОЛОШЕННЯ

С..годні, с..мого жовтня, у ра..нній бібліотеці відбудеться нагородження переможців / переможниць літн..ї олімпіади із шахів.

Привітайте їх: Задорожнього Йосипа Андрійовича, Воробйову Наталію Василівну, Йосипенка Івана Сергійовича, Ковальову Олесю Йосипівну.

- Перепиши оголошення, уставляючи пропущені сполучення букв **ьо,йо**. Поділи ці слова на склади для переносу.

109. Прочитай прислів'я, уставляючи пропущені сполучення букв **ьо,йо**.

1. Двоє трет..го не ждуть. 2. Видно птаха по пол..ту. 3. У н..го на осиці кислиці, а на вербі груші ростуть. 4. Не дивися на чоловіка, а на ..го діло. 5. На язиці — медок, а на думці — л..док (нар. тв.).

- Перепиши прислів'я, уставляючи пропущені сполучення букв **ьо, йо**. Поділи на склади для переносу слова з **ьо, йо** (усно).

29. Перенос слів із буквосполученнями **дж, дз**

110. Розгляньте малюнок.

- Запиши слова — назви намальованих предметів із буквосполученнями **дж, дз**. Поділи їх на склади (усно). Чи всі слова можна поділити на склади? Чому?

Буквосполучення **дж, дз**, які позначають звуки [дж], [дз], [дз'], коли переносимо слова, не розділяємо.

111. Прочитай слова з буквосполученнями **дж, дз**.

Дзьо-бами, дзеленчить, задзвонив, гудзик; джмелі, джерело, джемовий, ходжу, сиджу.

- Перепиши слова, поділивши їх на склади для переносу, як перше слово.

112. Прочитайте текст одне одному напівголосно.

Польовий льон стояв у цвіту. У нього були такі гарні блакитні квіти! Сонце його гріло, хмари поливали дощем, бджілки дзумкали йому солодкі пісні. Іноді прилітав джміль (за Г. К. Андерсеном).

Льон — це сільськогосподарська рослина, з якої виготовляють тканину, а з насіння — олію.

- Випиши з тексту слова з **ьо, йо, дз, дж, щ**. Поділи на склади для переносу ті, які можна поділити.

113. Прочитай гештеґи. Перепиши речення, розділивши їх на слова. Поясни значення прислів'їв. Поділи на склади для переносу слова з **дж, дз**.

#Недугатурбує — льонпорятує.

#Бджолалетить, демедпахтить.

#Щобкукурудзибулодоволі, зустрічайсонцевполі.

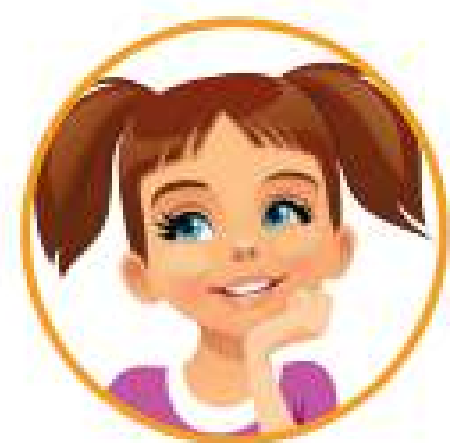
Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

30. Створюю зв'язне висловлення про осінь

114. Пригадайте твори про осінь, які ви читали. Погортайте сторінки «Читання», прочитайте ті, які найбільше сподобалися. Обміняйтеся думками. Що запам'яталося дітям?

— Мені сподобалося, як «малювала» словами прихід осені поетеса Т. Корольова.

Шепіт, шелест, шерех листя...

Ходить осінь золотиста,

Жовтокоса, багряниста,

З тихим шумом падолисту.

— Я запам'ятав порівняння хмар у віршах Г. Кирпи.

*Пливе хмара — сиза, наче равлик.
Ця хмара — ніби палац золотий,
А та — немовби хата з ластівками.*

— Мені запам'ятався уривок із казки про хом'ячка Рудольфа.

Знову настав листопад. Жодна рослинка вже не цвіте, а дерева скидають листя. Життя сповільнюється, а пейзаж за вікном став жовтим, коричневим, багряним. Більшість тварин ховаються у свої теплі та зручні підземні схованки.

115. Розглянь ілюстрацію. Які зміни осені відтворено? Розкажи про ті, які тобі до вподоби.

116. Розглянь колаж. Створи кілька речень про осінь. Використовуй слова з прочитаних творів. Напиши, які емоції в тебе викликають картини осені.

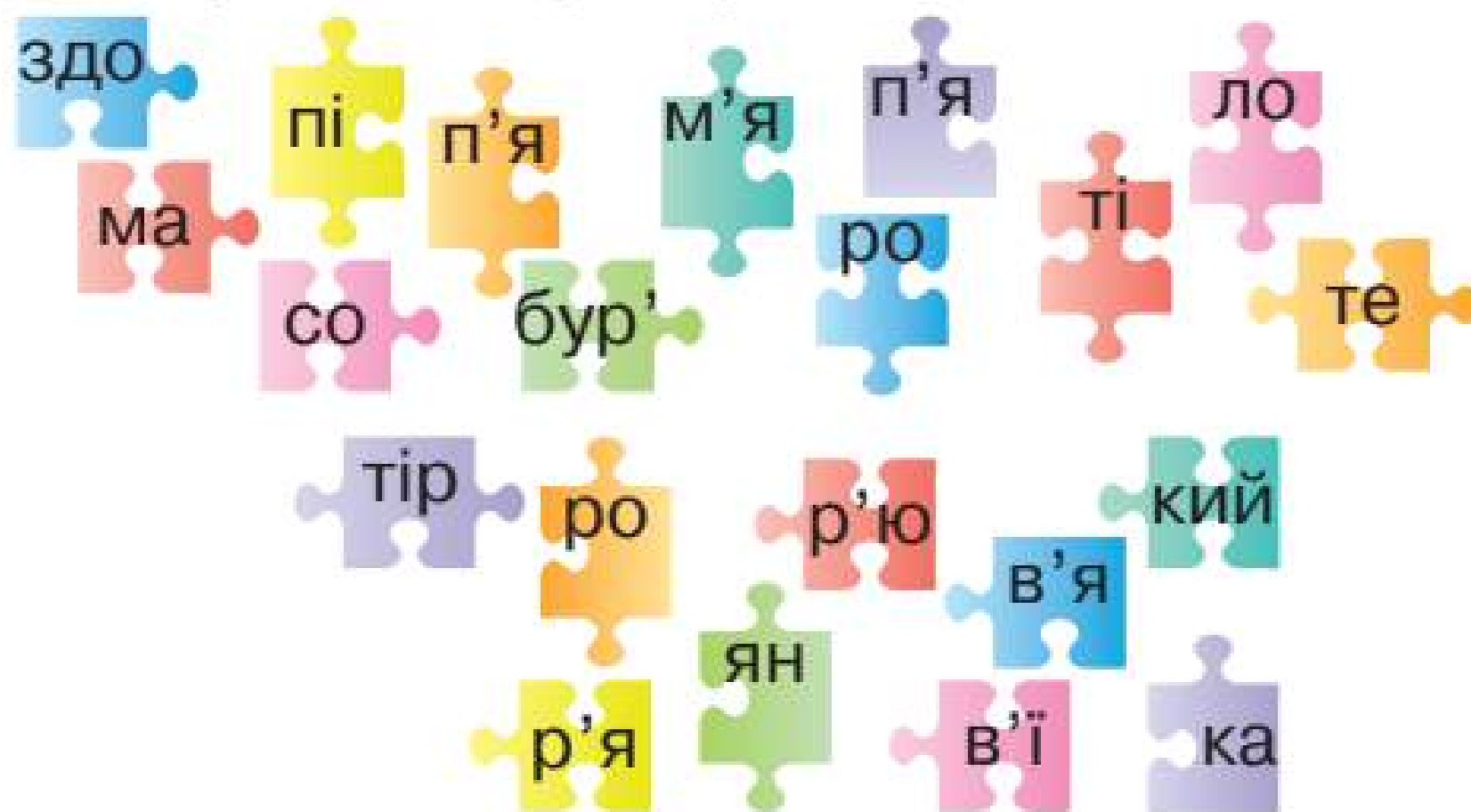

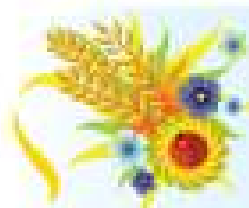
31. Перенос слів з апострофом

117. Прочитай «розгублені» склади.

- «Збери» «розсипані» слова. Зверни увагу, чи відокремлюємо апостроф від попередньої букви. Зроби висновок.

Коли переносимо слова, апостроф не відокремлюємо від попередньої букви: со-ло-м'я-ний, солом'-яний.

118. Прочитай. З'єднай частини прислів'їв. Перепиши, поділивши слова з апострофом на склади для переносу вертикальною рисою.

Здоров'я —
І від бур'яну
Знає кішка,

чиє м'ясо з'їла.
найдорожчий скарб.
буває користь.

119. Прочитай загадку.

Я такий графічний знак,
Мене не витягнеш ніяк!
Зі слів п..ятнадцять,
Дев..ять, п..ять.
Є я в риб..ячій сім..ї,
Є у слові солов..ї.

Є у п..явках, у в..юнах,
У корисних реп..яхах.

- Вимов слово-відгадку. Випиши слова, у яких пропущено апостроф. Поділи на склади для переносу підкреслені слова.

120. Прочитай вірш.

Гороб'ята Чив та Чик
Над подвір'ям в'ються.
А як зернятко знайдуть,
Не з'їдять — поб'ються.

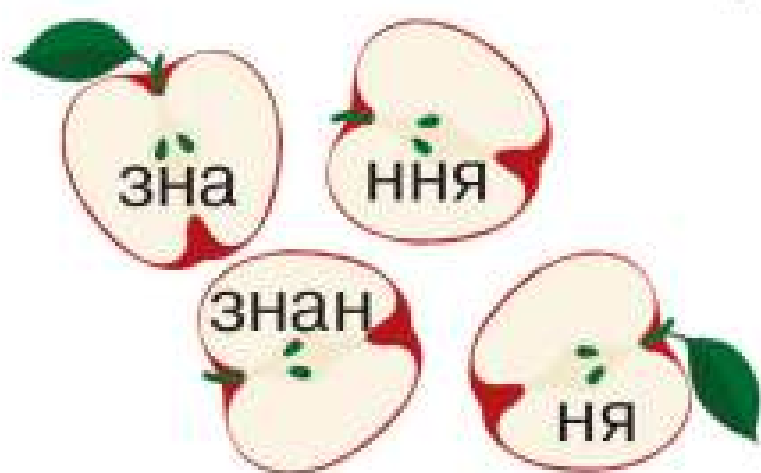
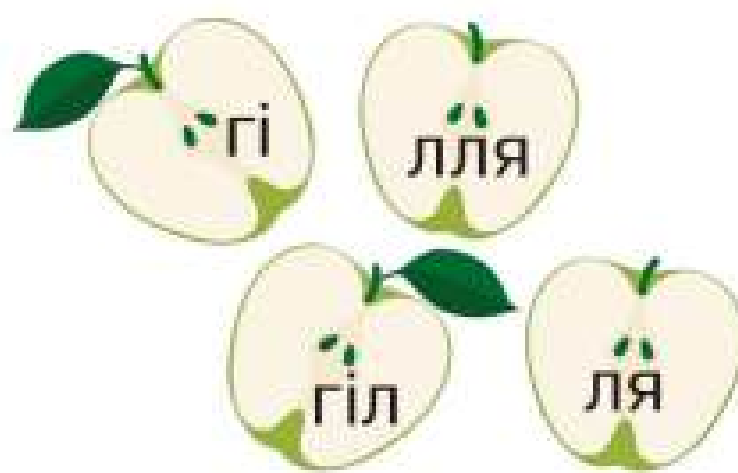
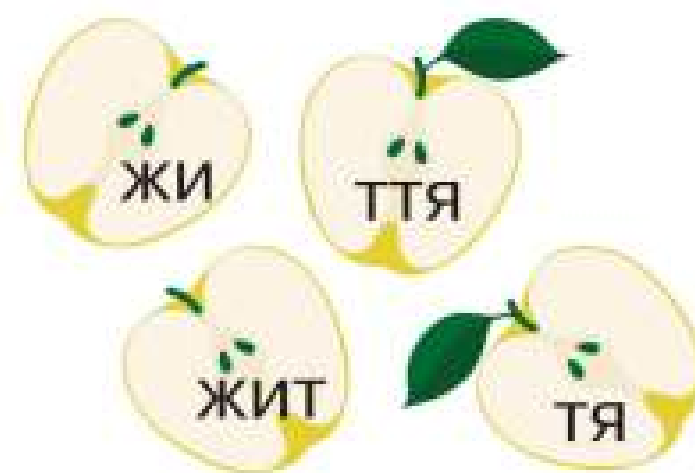
- Випиши виділені слова, поділивши їх на склади для переносу.

32. Перенос слів із подовженими приголосними звуками

121. Прочитай «розгублені» склади слів із подовженими приголосними.

- Зроби висновок: як треба ділити на склади для переносу слова з подовженими приголосними. Запиши «розсипані» пари слів, поділивши їх на склади так, як на малюнках.

Слова з подовженими м'якими приголосними ділити на склади треба так: *жи-ття*, а переносити з рядка в рядок можна по-різному: *жи-ття*, *жит-тя*; *зна-ння*, *знан-ня*.

122. Прочитай слова.

Зі-лля, зіл-ля, коріння, навчання, читання, малювання, приладдя, смеркання, уміння.

- Перепиши слова, поділивши їх на склади для переносу по-різному, за зразком перших двох.

123. Прочитай текст.

На узліссі ріс кущ калини. Весною на ньому біліє пишне суцвіття. Після цвітіння з'являються грона червоних ягідок. Їх використовують для лікування багатьох хвороб. Осінні дощі зривають пожовклі листки калини. А ягідки червоніють і взимку (із журналу).

- Випиши слова з подвоєними буквами, поділивши їх на склади для переносу по-різному.

Слова, де приголосні звуки збігаються, можна переносити по-різному: *ли-стки, лист-ки; си-ничка, сини-чка, синич-ка.*

124. Випиши підкреслені слова з вправи 123. Поділи їх на склади для переносу.

33. Повторення вивченого про склад

125. Прочитай текст.

УДОМА

Ось хата біліє крізь віття дерев. Лесик із мамою та бабусею поспішають під її теплий дах. За столом збирається велика сім'я. Хлопчик несе

стілці, батько розкладає тарілки на столі (за Я. Гояном).

- Випиши виділені слова, поділи на склади для переносу.

126. Розгадай кросворд. Перепиши слова, уписуючи перший склад слова, у якому є **ьо** та букви **с, л**. Поділи слова на склади для переносу.

			д	о	в	и	к
			г	о	д	н	і
			т	ч	и	к	
			м	и	й		

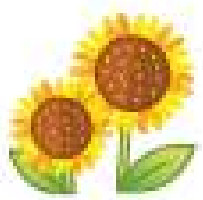
127. Розгадай кросворд. Запиши з пам'яті слова в зошит. Перевір правильність правопису апострофа.

- Предмет, яким грають у баскетбол.
- Частина стопи.
- Запахна лікарська рослина.
- «Одяг» птахів.
- Назва цифри, яка стоїть після восьми.
- Тварина, яка зберігає їжу за щоками й живе в норі.

1			,		
2			,		
3			,		
4			,		
5			,		
6			,		

34. Мої навчальні досягнення

1. Розгляньте й обговоріть малюнок.

- Запиши слова — назви намальованих предметів, у яких є: 1) апостроф; 2) м'який знак; 3) склад з однієї букви; 4) буквосполучення **дз, дж**; 5) буква, що позначає два приголосні звуки; 6) буква, яка позначає два звуки: голосний та приголосний.

2. Розглянь звукові схеми слів.

[= ́ | = : •]   [– – • | = : ́]

- Добери до звукових схем слова. Запиши, поділивши їх на склади для переносу.

СЛОВО

35. Лексичне значення слова

128. Прочитай текст.

Слово! Воно вітає, зустрічає, наставляє та допомагає. Воно радісне, захопливе, мудре й горде. Усе це — рідне слово, таке значуще та прекрасне (за Р. Кацавцем).

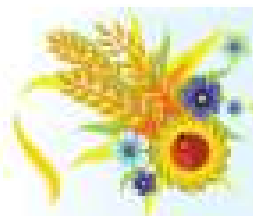
- Яким є слово? Знайди відповідь у прочитаному тексті. Запиши.

129. Прочитай текст.

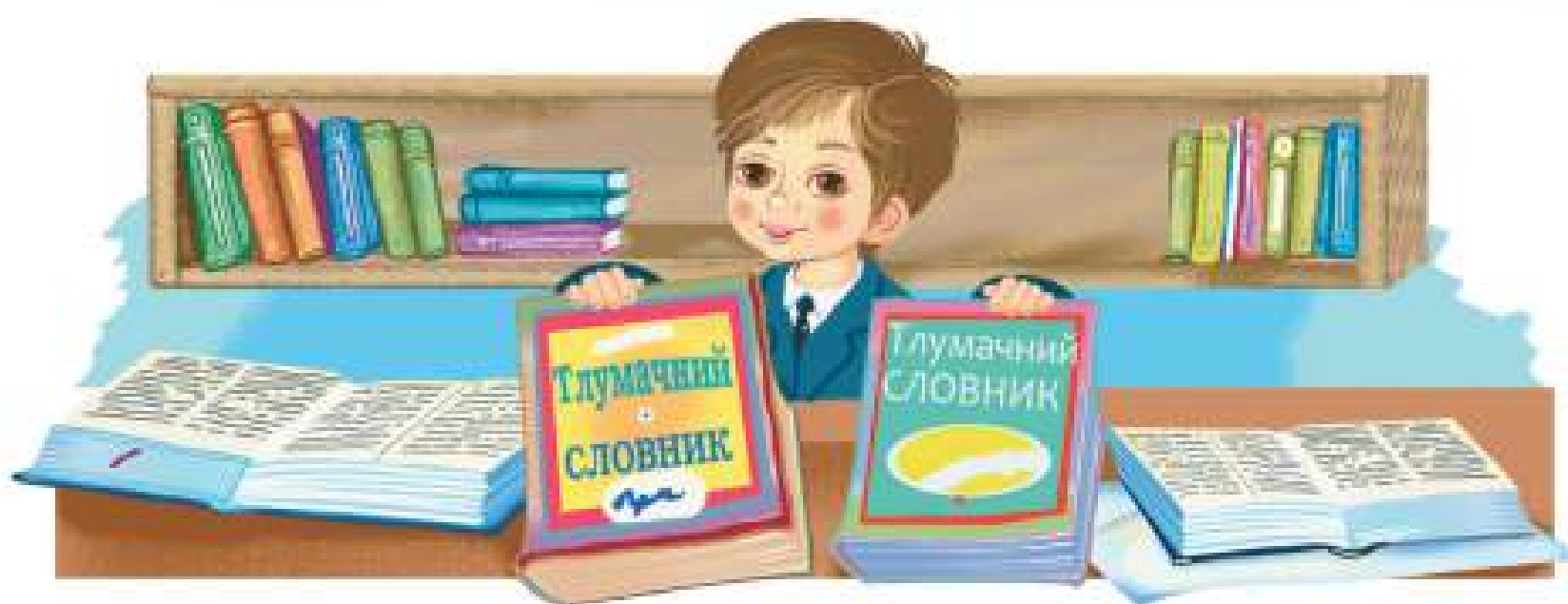
Скільки слів у сучасній українській мові? На це запитання не відповість ніхто!

Мова змінюється, розвивається, збагачується протягом багатьох років. Кожне слово має своє значення. Українська мова за запасом слів є однією з найбагатших у світі.

- Про що йдеться в підкресленому реченні? Перепиши текст, позначений зеленою рисою.
- Прочитай виділене речення. Поясни.

Слова́ — це на́зви тих предметів, які людина бачить навколо себе, ознаки та дії цих предметів.

Значення слів пояснює «Тлумачний словник». Це — книжка, у якій за абеткою подано слова та їхні значення.

Сáджанець — молода рослина, вирощена в розсаднику й призначена для садіння.

Серпа́нок — 1. Легка прозора тканина; вуаль. 2. Щось подібне до диму чи туману, що заважає бачити, сприймати предмет чітко.

Перше слово має одне значення, а друге — два.

Отже, у нашій мові є слова, які мають одне або кілька значень.

- Створи та запиши речення зі словом *серпанок*.

значення перше

значення друге

130. Прочитай прислів'я.

1. Слово до слова — складається мова. 2. Від теплого слова й лід розмерзається. 3. Не кидай слова на вітер. 4. Красне слово — золотий ключ (*нар. тв.*).

- Поясни, як ти розумієш значення другого й третього прислів'їв. Перепиши друге прислів'я.

131. Вивчи перше й останнє прислів'я напам'ять (*вправа 130*). Запиши з пам'яті, перевір написане.

36. Лексичне значення слова

132. Розглянь малюнки.

- Які слова — назви зображених предметів мають одне значення, а які — більше?
- Скільки значень має слово *сонечко*? Яке з них ще називають *зозулька*, *бедрик*, *бездрик*? Створи речення з одним із наведених слів (усно).

133. Прочитай слова.

Тролейбус, глечик, автомобіль, тарілка, автобус, стіл, мотоцикл, диван, шафа, чашка, крісло.

- Випиши слова — назви предметів у три групи.

Тролейбус, ... — це ... .

Диван, ... — це ... .

Глечик, ... — це ... .

трамвай метро

134. Розглянь малюнки.

спортивні товари

посуд

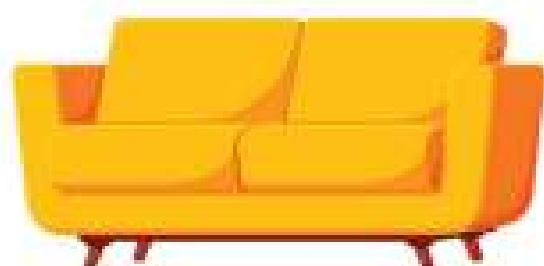
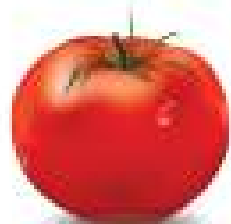

- Уяви, що тобі потрібно розкласти спортивні товари й посуд на полиці в магазині. Запиши у дві групи слова — назви товарів, які ти покладеш на різні полиці. Що «зайве»?

135. Пригадай казку про мишенятко Мицика. Знайди текст у «Читанні» на с. 48. Прочитай абзац, у якому він розповідає про «допомогу» тітоньці Марині. Випиши слова — назви продуктів, які лежали в шафі господині, у чотири групи.

1. Вироби з борошна.
2. Молочні вироби.
3. М'ясні вироби.
4. Крупи.

136. Розглянь малюнки в кожному рядку. Установи ознаки, які їх об'єднують. Випиши назву предмета, який є «зайвим» у рядку.

37. Слова, протилежні за значенням

137. Розглянь малюнки.

Час

день — ніч

Дія

плакати —
сміятися

Смак

солодкий —
кислий

Зріст

високий —
низький

Виділені слова — це слова, *протилежні за значенням*.

- Створи та запиши речення з двома словами, протилежними за значенням (*на вибір*).

138. Прочитай прислів'я. Вивчи одне прислів'я напам'ять.

1. Важко знання здобувати, зате легко носити.
2. Праця чоловіка годує, а лінь марнує.
3. У хлібороба руки чорні, зате хліб білий (*нар. тв.*).

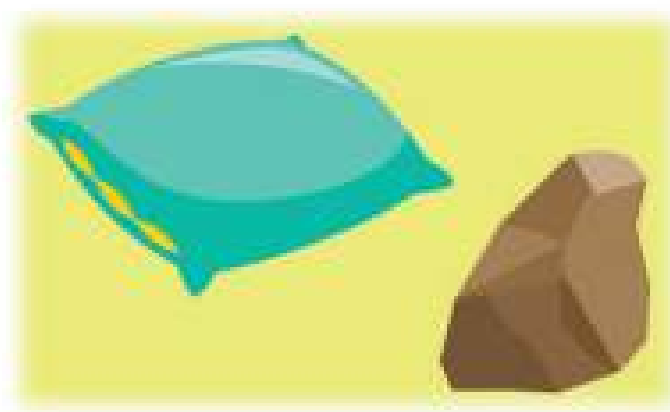
- Запиши з пам'яті вивчене прислів'я. Перевір написане.

139. Прочитай запитання.

У колі друзів ти більше говориш чи мовчиш? Частіше буваєш сумним чи веселим? У спілкуванні з ними ти їх вислуховуєш чи перебиваєш?

- Перепиши кожне запитання окремо. Дай відповідь (*усно*). Підкресли слова, протилежні за значенням.

140. Розглянь малюнки. Добери й запиши до слів — назв предметів протилежні за значенням слова, які вказують на зріст, рух, якість.

- Створи речення з однією парою слів, протилежних за значенням.

 Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

38. Створюю розповідь про домашнього улюбленця або іншу тварину

141. Прочитай вірш.

ЛАТОЧКА НА ЛАПЦІ

Мій татко песика приніс
Учора. Прямо в шапці.
У нього трошки мокрий ніс
І латочка на лапці.

Він підкріпився молочком,
Погриз бабусі капці...
Такий кумедний — хвіст гачком
І латочка на лапці.

За пів секунди облизав
Носи — мені і бабці —
Нам свій характер показав...
І латочку на лапці.

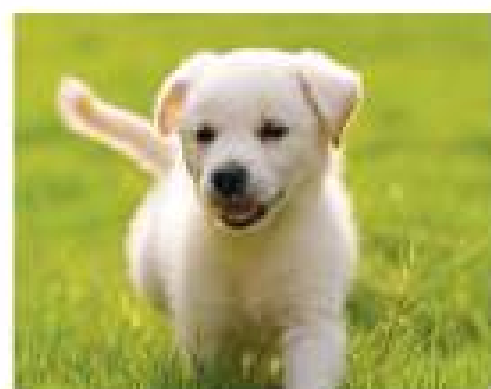
Сашко Дерманський

Лáтка (лáточка) — шматок тканини або шкіри, яким зашивають дірки в одязі, взутті тощо. У вірші позначає пляму.

- Яким ти уявляєш песика (с. 61)? Опиши. Який у нього характер? Як його прийняли члени родини автора розповіді?

142. Розглянь малюнки. Розкажи про своїх домашніх улюбленців. Опиши свого домашнього улюбленця або тварину, яка тобі подобається.

39. Слова, близькі за значенням

143. Прочитай текст.

— Егей! Як тебе звуть? — гукнула сорока до лелеки.

— Буслом, — мовив той. — А цього — гайстром, а того — чорногузом, а найменшого — лелеченьком.

Сорока здивувалася: як це так? У неї всі діти звуться сороченятами. А тут четверо — і кожного інакше звуть (за І. Нікітченком).

- Продовж ряд виділеними в тексті словами.

Лелека — ... , ... і ... .

В українській мові є багато слів, різних за звучанням і написанням, але з дуже близьким значенням. Такі слова утворюють ряд, у якому є основне слово, наприклад: *іти* — *ступати, прямувати, шкандибати, плентатися, летіти, чвалати*.

144. Прочитай слова.

Будинок, оселя, сміливий, хата, хоробрий, веселий, відважний, радісний, бадьорий.

- До виділених добери ряд слів, близьких за значенням. Запиши (за зразком).

Зразок. Будинок — оселя, ...

145. Прочитайте інформацію. Доберіть до слова *говорити* слова, близькі за значенням.

Слова, близькі за значенням, — багатство нашої мови. Вони прикрашають мовлення. В українській мові є слова, близькі за значенням, які мають величезний ряд. Так, слово *горизонт* має 12 близьких за значенням слів, а слово *завірюха* — 40!

146. Прочитай прислів'я.

1. Без матері й сонце не гріє. 2. Любо й неньці, як дитина в честі. 3. Кожна матінка свою дитину хвалить (*нар. тв.*).

- Перепиши прислів'я. Підкресли слова, близькі за значенням.

40. Пряме й переносне значення слів

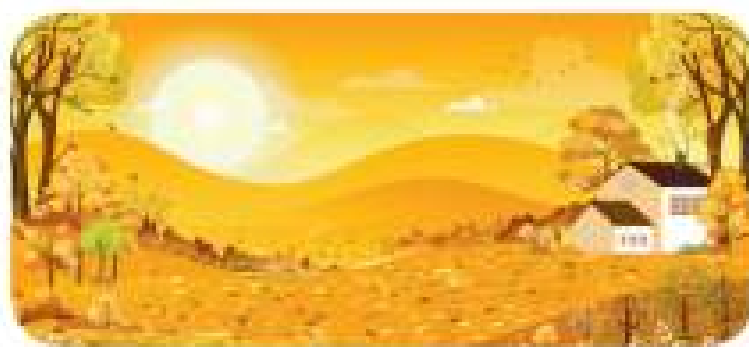

147. Прочитай текст.

У селі казали, що в Івана Манжули золоті руки. Я став приглядатися до нього. Які вони, золоті руки?.. Зроблені із золота, як сережки моєї мами?.. Аж ні!.. Звичайнісінькі! Тоді тато пояснив: «Золотими їх тільки звуть, тому що вони

дуже вмілі». І справді, Іван, за що б не взявся, одразу зробить! (за О. Пархоменком).

- Хто розповідає про свої спостереження? Що казали про руки Івана Манжули? Що тато відповів синові?
- Розглянь малюнки.

золотий ланцюжок **золота** осінь **золоті** руки
(зроблений із золота) (осіння пора) (умілі руки)

- Перепиши речення, у яких є виділені слова.

Слова вживаємо в прямому й переносному значенні. У словосполученні *золоті сережки* слово *золоті* вжито в прямому значенні, тобто зроблені із золота, а в словосполученні *золоті руки* слово *золоті* вжито в переносному значенні, тобто дуже вмілі руки.

148. Розгляньте таблицю.

Пряме значення	Переносне значення
пшеничне колосся (тобто колосся пшениці)	пшеничне волосся (тобто волосся кольору пшениці)
важкий мішок	важкий спогад
плаче дитина	плаче осінь

- Розкажіть одне одному, що означають словосполучення *важкий спогад* і *плаче осінь*.

- Створіть два речення зі словами, які вжиті в прямому й переносному значенні.

149. Прочитай вірш, у якому «розгубилися» слова. Упиши їх, не забуваючи про риму.

Королева Осінь

готує.

Всіх до столу ...

частує

Всіх без винятку ...

просить.

Й для Зими запас ...

Н. Замрія

- Прочитай сполучення слів, у яких слова вжито в прямому значенні.

Подруга просить, сестра частує, батько готує.

- Прочитай сполучення слів зі словом *осінь*, у яких «розгублені» слова вжито в переносному значенні. Доповни речення.

Осінь готує, ... , ...

Спілкуймося красиво

Правильне використання слів у переносному значенні, слів, протилежних за значенням і близьких за значенням, збагачує та прикрашає наше мовлення. Турбуймося разом про красу, правильність і багатство мови!

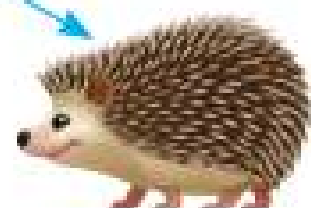
150. Розглянь малюнки.

КОЛЮЧИЙ

СПИТЬ

ЩЕДРА

погляд

земля

осінь

- Створи й запиши речення зі словами, ужитими в переносному значенні.

41. Однозначні й багатозначні слова

151. Розглянь зображення предметів першого та другого рядків. Порівняй предмети другого рядка з однойменними назвами риб. Що в них є подібне? Як звучать та як пишуться назви риб і слова — назви намальованих предметів? Скільки значень вони мають?

Слово, що має одне значення, називаємо **однознáчним**: *слюсар, кактус*. Слово, що має два та більше значень, називаємо **багатознáчним**. Багатозначні слова звучать і пишуться однаково, а значення мають різне.

- Створи та запиши два речення зі словами — назвами риб і словами — назвами відповідних предметів.

152. Розглянь малюнки.

- Що зображено на малюнках? Створи й запиши речення зі словами — назвами зображених предметів. Підкресли слова, які звучать і пишуться однаково, а значення мають різне.

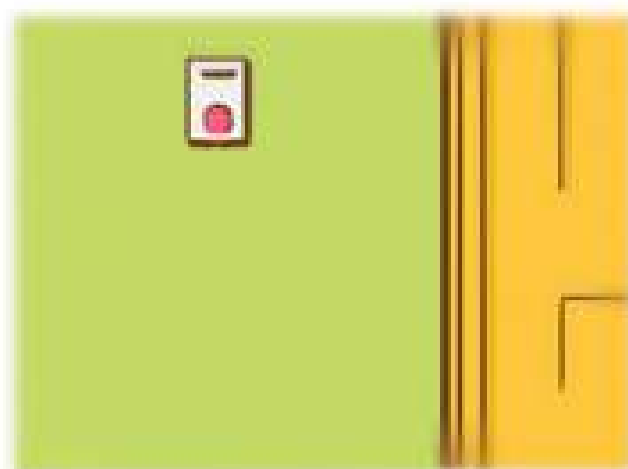
153. Прочитай прислів'я.

1. Земля чорна, а білий хліб родить ( ). 2. Навіть пташка й та має рідну землю ( ). 3. У Землі — супутник Місяць, а в людини — книжка ( ) (нар. тв.).

- Яке слово повторюється в кожному прислів'ї? Перепиши прислів'я, уписуючи в дужках значення слова *земля*, які запропоновані в довідці.

Довідка. Планета, Батьківщина, ґрунт.

154. Розглянь малюнки.

- Створи речення до кожного малюнка. Запиши.

 42. Слова, що називають предмети, ознаки, дії, числа. Розподіл слів на групи за значенням і питаннями

155. Прочитай загадку. Запиши (за зразком).

Чорний, та не ворон,
Рогатий, та не бик,
Шість ніг без копит.
Летить — дзижчить,
Впаде — землю рие.

Зразок. (Хто?) — .... ; (який?) .... ; (що робить?) ... , ... , ... , ... ; (скільки?) ... .

156. Прочитай вірш.

Посадив ведмідь в лісочку
Шість беріз і три дубочки.
Полічити сам не вмів —
Нас з тобою попросив.

- Доповни відповіді на запитання словами з вірша. Запиши.

Хто? ... .

Що зробив? ... .

Скільки беріз? ... .

Скільки дубочків? ... .

157. Прочитай текст, уставляючи пропущені слова з довідки.

У дядька Мирона біля порога стоїть (*який?*) ... пес спанієль. У нього (*які?*) ... очі, (*які?*) ... лапи, (*які?*) ... вуха, (*який?*) ... хвіст.

Дядько хоче мати живого собаку. І я хочу. Мені (*скільки?*) ... років, за мене (*що роблять?*) ... батьки. Але чому дядько Мирон не може завести собаку? Йому вже (*скільки?*) ... роки, і він вирішує сам (*за О. Луцинською*).

Довідка. Глиняний, великі, довгі, пишні, короткий, вісім, вирішують, сімдесят чотири.

- Перепиши перших два речення, уставляючи замість питань слова з довідки.

158. Перепиши текст із *вправи 157*, позначений зеленою рисою, уставляючи замість питань слова з довідки.

Іменник

43. Слова, які відповідають на питання *хто?* і *що?*

159. Розглянь малюнки. Згрупуй слова — назви намальованих предметів у дві групи: істоти, неістоти. Запиши.

160. Прочитай скоромовки.

Жовтий жук купив жилет,
Джемпер, джинси та жакет.

***

Забажала жабка в жбанку
На базар везти сметанку.

Л. Мовчун

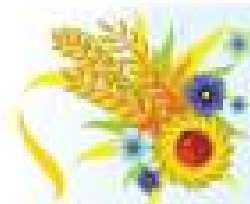
Жба́нок — глечик.

● Що купив жук? Запиши.

Що? — жилет, ...

● Розглянь малюнок. Хто на ньому зображений? Запиши.

Хто? — жабка, ...

Іме́нник — це частина мови, що називає предмет і відповідає на питання *хто?* *що?*

Слова — назви неістот відповідають на питання *що?* Слова — назви істот відповідають на питання *хто?*

161. Прочитай текст.

Осінь. Дерева стоять голі. Листочки різноко-
льоровим килимом застелили землю. Пташки ле-
тять у вирій. Голоду бояться. Сніг замітає смачне
насіння.

Зозуля, соловейко, іволга та ластівки вже дав-
но відлетіли. Жайворонки, перепілки й зяблики
залишаються до перших заморозків (за О. Копи-
ленком).

- На яке питання відповідають підкреслені слова?
- Випиши з тексту слова — на́зви і́стот і слова — на́зви неі́стот.

162. Розглянь малюнки.

- Запиши (за зразком).

Зразок. (Що?) трактор, ... ; (хто?) тракто-
рист, ...

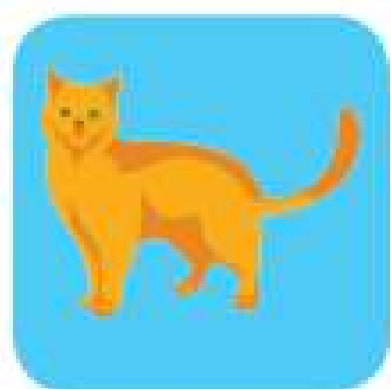
44. Зміна іменників за числам (один–багато)

163. Розглянь малюнки. Що одне, а чого багато?
Запиши ці слова (за зразком).

Один (одна): ... .

Багато: ... .

164. Розглянь малюнки.

Один предмет

Багато предметів

- Запиши слова — назви намальованих предметів (за зразком).

Зразок. Один предмет: риба ... .

Багато предметів: риби ... .

165. Прочитайте текст та обговоріть його зміст.

У нашої столиці є особливий день. День Києва! Зі всієї України сюди привозять різні дива. Та найбільші дива — на Андріївському узвозі: писанки, рушники, скриньки! **Коржики**, **тістечка**, **сухарики**, **пампушки**, **пиріжки**! Капелюхи, капелюшки, брилики! Але це ще не все! Приїжджайте до Києва на день міста — самі побачите (за З. Мензатюк).

- Розкажи про день міста / села, у якому ти живеш або тобі довелося бути.

- Перепиши виділені іменники (с. 71) (за зразком).

Зразок. Пампу́шка — пампушкі́; ... .

- 166.** Перепиши останнє речення з *вправи 165*.
Випиши з *вправи 165* підкреслені іменники за поданим зразком.

 Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

 45. Створюю листа до святого Миколая

- 167.** Прочитай вірш.

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ

Нічка зорі розсипає,
Тихо-тихо сніг лягає,
Він до кожного віконця
Диво-дивне наближає.
І Андрійко, і Марійка —
Кожен з них чудес чекає,
Бо готуються зустріти
Час святого Миколая.

Н. Яременко

- Вивчи вірш напам'ять. Розкажи родині.

168. Розглянь схему.

З яких частин складається лист?

169. Напиши лист святому Миколаю, у якому розкажи про свої добрі справи.

 46. Іменники, протилежні за значенням

170. Розглянь пазли. Запиши пари слів, протилежних за значенням.

В українській мові є слова, протилежні за значенням. Вони завжди виступають парами й належать до однієї частини мови.

171. Прочитай прислів'я, уставляючи пропущені слова за змістом.

1. Учений іде, а ... спотикається. 2. Робиш добро — не кайся, зробиш ... — начувайся. 3. Мала праця краща за велике ... . 4. Друг судить по розуму, а ... — по одежі (нар. тв.).

- Запиши прислів'я (с. 73), уставляючи пропущені слова за змістом. Підкресли іменники, протилежні за значенням.

172. Прочитай текст.

На горішньому поверсі домівки жив кіт. Він боявся собак. Їх у дворі було багато! Собаки були різні: сміливці і боягузи, велетні і малюки, приятелі і недруги. Кіт боявся всіх! День і ніч не підводився з постелі. І мріяв про море... (за Ф. Екман, перекл. Г. Кирпи).

- Випиши речення зі словами, протилежними за значенням.

173. Прочитай слова. Запиши слова, протилежні за значенням, парами. Підкресли слова, у яких букв більше, ніж звуків.

Вечір, північ, земля, ранок, радість, смуток, небо, південь.

47. Іменники, близькі за значенням

174. Прочитай вірш.

Хмарка сонечко ховає,
Дош легенький накрапає.
Чорна хмара десь взялася,
Раптом злива почалася,
І вода все заливає,
Дощовиця не вгаває.
Ливень, проливень повсюди,
І не можуть вийти люди.

Н. Красоткіна

- Прочитай підкреслені слова. Їх називаємо **близькими за значенням**. Випиши їх.

В українській мові є слова, які мають близьке або однакове значення, але різне звучання. Вони є словами однієї частини мови.

175. Прочитай слова, близькі за значенням.

Діти, малюки, дітвора, дітлахи;
змайстрували, зробили, виготови-
ли; птахи, пернаті друзі; щебечуть,
цвірінькають, співають.

- У якій групі всі слова, близькі за значенням, є іменни-
ками?
- Доповни речення найбільш влучним словом кожної
групи. Запиши.

... вирішили допомогти пташкам. Вони ... го-
дівнички. ... прилетіли до годівничок. Вони радіс-
но ... , ...

176. Прочитай слова кожного рядка.

Будинок, оселя, хата, двір.

Метелиця, хуртовина, холод, завірюха.

Дорога, шлях, стежка, поле.

- Знайди в кожному рядку «зайве» слово. Вилучи (усно).

177. Перепиши з *вправи 176* слова, подібні за зна-
ченням, вилучивши «зайве».

48. Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах

178. Розгляньте малюнки. Прочитайте назви рослин.

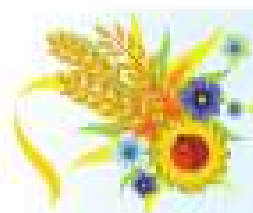
іван-чай

грицики

лілії

мальви

- З якої букви (великої чи малої) пишемо назви рослин?
- Чи погоджуєшся ти, що назви цих рослин нагадують імена: Іван, Грицько, Лілія, Мальвіна? З якої букви пишемо імена людей?

Імена, по батькові та прізвища людей пишемо з **великої букви**.

- Назви прізвище та ім'я сусіда / сусідки по парті. Запиши.

179. Прочитай текст.

Чимало прізвищ пов'язано з різноманітними професіями. Бондар виготовляв бочки, стельмах — вози, гончар — вироби з глини, швець шив взуття, скляр склив вікна. От і маємо: **Бондар**, Бондаренко; **Стельмах**, Стельмашенко; **Гончар**, Гончаренко; **Швець**, Шевчук; **Скляр**, Скляренко.

- Поясни, чому виділені слова пишемо з великої букви, а підкреслені з малої.
- Перепиши речення, у якому є прізвища людей.

180. Прочитай текст, розкодовуючи слова.

Київ — столиця країни. У ньому є багато пам'ятників славетним українцям: арасові евченку, есі країнці, ванові ранку.

- Перепиши текст, розкодовуючи слова. З якої букви пишемо імена та прізвища людей?

181. Прочитай текст, розкодовуючи слова.

Ой, збирала ☆аргаритка
☆аргаритки на горі.
Розгубила ☆аргаритки
☆аргаритка у дворі.

- Перепиши текст, розкодовуючи слова. З якої букви пишемо ім'я дівчинки?

49. Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах

182. Прочитай текст.

— Діти! — звернулася Катерина Василівна до другокласників. — Сьогодні до нас прийшла нова учениця. Її звати так, як тебе, Оленко. Тобто вона твоя **тезка**. Сподіваюся, ви потоваришуєте.

- Як звати нову ученицю? Прочитай виділене слово.

Людей, які мають однакові імена, називаємо *тезками*.

- Запиши прізвище й ім'я тезки-однокласника / однокласниці або знайомого / знайомої.

183. Прочитай текст.

У Петра Васильовича є діти: Павлик і Марічка. Діти виростуть, їх називатимуть Павло та Марія і додаватимуть ім'я батька Петра, тобто називатимуть по батькові — **Павло Петрович, Марія Петрівна**.

- Розглянь таблицю. Запиши ім'я та по батькові за зразком виділених слів у тексті (с. 77).

ім'я дитини	ім'я батька	по батькові
Дмитро	Іван	
Катерина	Григорій	
Олена	Василь	

184. Прочитай текст, уставляючи пропущені букви.

Моя бабуся Ольга каже, що кожна культурна людина має відвідувати музеї. Сьогодні 2-А та 2-Б класи разом із Сергієм Володимировичем і з моєю бабусею Ольгою Дмитрівною ідуть до краєзнавчого музею. Список учнів складав Остап — мій тезка.

Ось що він написав.

1. Крилатко ..лена ..ригорівна.

2. ..етренко ..арія ..митрівна.

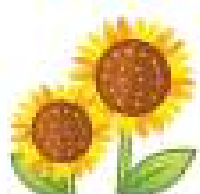
3. Коваль ..іктор ..ікторович (за Н. Гуменюк).

- Перепишіть список учнів, уставляючи пропущені букви.
- Як звати хлопчика, який розказує про події?

185. Перепиши текст з *вправи 184*, позначений зеленою рисою. З якої букви пишемо прізвища, імена та по батькові?

50. Велика буква в кличках тварин

186. Розгляньте зображення персонажів казок. Обговоріть, з яких казок ці персонажі.

Круть і Верть

Вінні-Пух

П'ятачок

собачка
Хвінка

киця
Варварка

мишка
Сіроманка

- Прочитай перші три підписи під малюнками. Це — **клички тварин**. З якої букви написані ці слова?
- Прочитай підкреслені слова. Це — **на́зви тварин**.

На́зви тварин пишемо з *малої букви*,
а клички — з *великої*.

- Перепиши (за зразком). Підкресли клички тварин.
Зразок. Мишенята Круть і Верть; ведмедик ...

187. Прочитайте текст, розкодовуючи слова.

Сич пан Микола почав складати список учнів до школи.

У зайчихи троє **■**айченят — **■**ая, **◐**ая та **★**ая.
У **◆**урочки **■**озулечки — **◆**урчатко **★**илка.
В **■**ндички Молодички є синок **★**етричка. У **◆**иці
★урлиці — синок **★**ура. У **★**уски **◐**ірокрилки —
▲усочка **★**артусечка. У **◆**ачечки **★**рачечки — си-
ночок **◆**ачурочок.

У вересні школа була відкрита.

— Доброго ранку! — вітає учнів сич пан Ми-
кола.

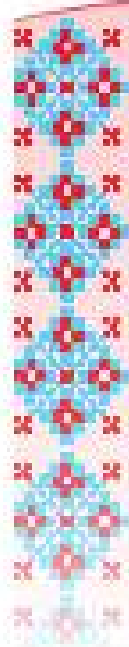
— Доброго ранку! — відповідають учні (за
Н. Грець).

Випишіть клички дітей-тварин і клички дорослих (с. 79) (за зразком).

Зразок. Зайченята Зая, ... та ... ; курочка Зозулечка, ... , ...

- Прочитай виразно привітання вчителя та відповіді учнів. Перепиши.

Спілкуймося красно

Привітання є виявом уваги та поваги до людини. Для привітання використовуйте такі слова: *доброго ранку, добридень, добрий день, добрий вечір.*

188. Прочитай словосполучення.

Собачка чорний — ... ; корівка біла — .... ; телятко руде — ... ; курочка чубата — ... .

- Добери клички тварин, запиши (за зразком).

Зразок. Котик пухнастий — котик Пушок.

51. Велика буква в назвах вулиць, міст, сіл, річок, гір

189. Прочитай вірш.

У Грушевому — груші,
Груші запахуці!

В Яблунівці — яблука,
Яблука смачнющі!

У Вишневім — вишні,
Чорні, аж солодкі.

А в горах у Світлому —
Небеса і птах.

Отака **Вкраїнонька**
В сонці і садах!

Л. Повх

- Прочитай виділені слова. Яке з них називає нашу державу? На що вказують інші виділені слова? Від яких слів утворилися їхні назви? З якої букви пишемо назви сіл, міст і держав?
- Прочитай підкреслені слова. Назви їх одним словом.
- Випиши назви сіл, міст і держави.

190. Прочитай текст.

— Сьогодні я їду в столицю — **Київ**, — сказав дядько Володя.

— А що таке столиця? — став допитуватися Борис.

— Столиця — це найбільше й найважливіше місто в **Україні**. Там є велика річка

Дніпро, яка впадає в **Чорне море**. А над Дніпром стоїть пам'ятник князю Володимирі Великому. А ще є Софійський собор, Михайлівський собор, велика вулиця Хрещатик, майдан Незалежності (за Х. Лисовецькою).

- Розглянь фото, на якому видно Михайлівський собор, річку Дніпро та вулиці Києва.
- Перепиши текст, позначений зеленою рисою. Прочитай виділені слова. З якої букви пишемо назви міст, сіл, річок і морів?
- Прочитай підкреслені слова. З якої букви пишемо назви вулиць і майданів?

Назви міст, сіл, річок і морів пишемо з **великої букви**. Назви вулиць, площ і майданів пишемо з **великої букви**.

191. Прочитай лист хлопчика, який хоче мати нових друзів.

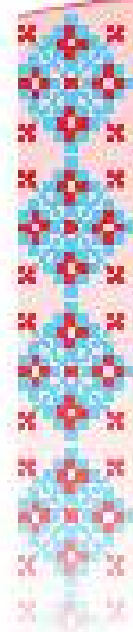
Я — Микола Стороженко. Живу в мальовничому селі Житнівці, на вулиці Шкільній. Біля мого села протікає річка Буг. За річкою — містечко Берегове. Там, на вулиці Горіховій, живе мій друг Максим Козаченко. Ми хочемо з вами товаришувати.

Микола

- Випиши з тексту прізвища людей, назви села й містечка, вулиць і річки.

192. Напиши лист-відповідь Миколі Стороженку, доповнюючи текст словами. Зверни увагу: слова, які пишемо з великої букви, схемою позначаємо так: .

Я   . Живу в   на вулиці   . Біля мого   протікає   . У мене є   . Він / вона живе на   .

Спілкуймося красно

Лист, написаний рукою, — це вияв поваги, близькості, сердечності почуттів до адресата. Того, хто пише лист, називають *адреса́нтом*; той, кому пишуть, — *адреса́т*.

Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

52. Створюю вітальну листівку до Нового року

193. Прочитай вірш.

На порозі рік Новий —
Добрий, світлий, чарівний.

Щастя, злагоду — усе,
Хай до хат він вам несе!

Ю. Турчина

- Розглянь оформлення новорічних листівок. Створи власну, привітай тих, кого ти любиш.

53. Повторення вивченого про іменник

- 194. Розгляньте малюнки.

- Домовтесь із сусідом / сусідкою по парті, виберіть і виконайте завдання.

Меблі: шафа, ...

 Посуд: чашка, ...

Електроприлади: кавоварка, ...

Повітряний транспорт: повітряна куля, ...

- 195. Прочитай початок казки «Ріпка», розкодовуючи слова.

Був собі дід ▲нрушка, а в нього баба ★арушка,
а в баби донечка ☆інка, а в дочки — ☾обачка ♥він-

ка, а в собачки товаришка — иця арварка, а в киці вихованка — ишка іроманка.

- Випиши з тексту імена персонажів, назви тварин та їхні клички, розкодовуючи слова.

54. Мої навчальні досягнення

1. Розглянь малюнок.

- Запиши: 1) п'ять іменників, які називають істот;
2) п'ять іменників, які називають неістоти;
3) добери й запиши ім'я кожного члена родини;
4) ім'я та по батькові одного з дітей;
5) добери й запиши клички кота й собаки;
6) назву вулиці, на якій проживає родина;
7) хто один; кого / чого багато.
- 2. Добери й запиши до іменника *будинок* слова, близькі за значенням.
- 3. Добери й запиши до іменника *день* слово, протилежне за значенням.

55. Слова, які називають ознаки предметів

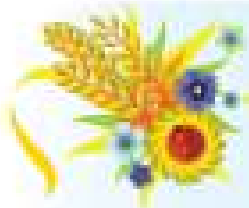
196. Прочитай загадку.

Червонясту шубку має,
По гілках вона стрибає,
Хоч мала сама на зріст,
Та великий має хвіст.
Чорні оченята...
Хто це? Спробуй відгадати.

● Доповни словами з тексту.

Шубка (яка?) ... . Хвіст (який?) ... . Оченята (які?) ... .

Прикме́тник — це частина мови, що вказує на ознаку предмета та відповідає на питання **який? яка? яке? чий? чия? чиє?**

197. Прочитай текст.

Були собі царівни-барви. Вони одягли свої улюблені сукні та взялися за роботу! І закрасувалися червона троянда, оранжева красоля, жовтий соняшник, зелена м'ята, блакитні дзвіночки, сині волошки й фіолетові пахучі квіточки матіоли.

— Ой веселка семибарвна! — зраділа Марійка (за З. Мензатюк).

Ора́нжевий — те саме, що жовтогарячий.

- Прочитай підкреслені слова. На що вони вказують? На які питання відповідають? Запиши назви квітів та ознаки за кольорами (за зразком).

Зразок. (Що?) красоля (яка?) оранжева.

198. Прочитай прислів'я, уставляючи прикметники за змістом із довідки.

1. Мала вода — (який?) ... шум. 2. З великої хмари (який?) ... дощ буває. 3. Гірка правда краща, ніж (яка?) ... брехня. 4. (які?) ... очі бачать і вдень і вночі. 5. Хмарні дні вчать (яке?) ... сонце любити (нар. тв.).

Довідка. Великий, малий, солодка, зіркі, тепле.

- Запиши прислів'я, уставляючи пропущені прикметники за змістом.

56. Слова, які називають ознаки предметів

199. Прочитай вірш.

А очі в мами — добрі, ніжні,
А голос — чистий і дзвінкий,
А руки — теплі і надійні,
а погляд — сонячний, ясний.

Л. Лужецька

ніжні дзвінкий

- Вивчи вірш напам'ять. Розкажи його виразно.
- Перепиши вірш, підкресли прикметники. На які питання вони відповідають?

200. Розгляньте й обговоріть малюнки.

Прикметники називають ознаки предметів.

	колір	розмір	смак	матеріал	форма
	✓		✓		
	✓	✓			
		✓		✓	
				✓	✓

- Прочитай слова у верхньому рядку таблиці. Це **ознаки**, які називають прикметники.
- Запиши ознаки намальованих предметів, відповідно до вказаних позначок (за зразком).

Зразок. Ложка (яка?) маленька, срібна; лимон (який?) ... .

201. Прочитай прислів'я, уставляючи прикметники за змістом із довідки.

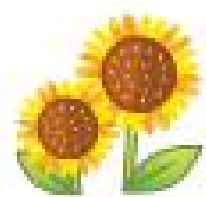
1. Багатий хитрий на гроші, (який?) ... — на видумки. 2. (яка?) ... думка — половина здоров'я. 3. (який?)... початок — половина справи. 4. (яка?)... сім'я не знає печалі (нар. тв.).

Довідка. Хороший, щира, бідний, дружна.

- Запиши прислів'я, уставляючи пропущені прикметники за змістом.

57. Слова, які називають ознаки предметів

202. Розгляньте малюнки.

- Доповни й запиши речення, використовуючи слова з довідки.

Довідка. Овальна, фарфорова, скляна, прямокутна, металева, фігурна.

Ознаки за матеріалом, з якого зроблені вази: фарфорова, ...

Ознаки вази за формою: овальна, ...

- На які питання відповідають слова, що є в довідці?
- Допоможи Марійці вибрати вазу для троянд. Доповни речення. Запиши.

Марійка взяла ... .. вазу.

203. Прочитай текст, уставляючи пропущені прикметники з довідки.

Багато річок починаються в горах.

Над річкою сходить (*яке?*) ... сонечко. (*який?*) ... вітер колише (*який?*) ... очерет. Піднімається (*який*) ... туман. Над водою літає (*яка?*) ... бабка. У піску живе (*яка?*) ... тихохідка.

- Перепиши текст, уставляючи пропущені прикметники з довідки.

Довідка. Заспане, легенький, зелений, білий, метка, маленька.

204. Прочитай та відгадай загадку.

Має гарні жовті вічка
Й фіолетову спідничку.
Запах ніжний і духмяний
Наповнює ліс весняний.

- Які прикметники допомогли тобі відгадати загадку?
- Доповни речення прикметниками з тексту.

Вічка (які?) ... та ... .

Спідничка (яка?) ... .

Запах (який?) ... та ... .

Ліс (який?) ... .

58. Прикметники, протилежні за значенням

205. Розглянь малюнок. Прочитай клички собак. З якої букви їх треба писати? Прочитай прикметники, продовж речення, записуючи ознаки Барса й Бублика.

собака   цуцик
Барс   Бублик

Великий, злий, білий, чорний, добрий, маленький.

Собака Барс ... .

Цуцик Бублик ... .

- Як називаємо записані прикметники?

Прикметники з протилежним значенням допомагають точно висловити протилежні думки. Такі слова збагачують наше мовлення.

206. Прочитай текст, уставляючи пропущені слова.

Життя в річках дуже різноманітне.

Річки є різні: великі й ... , глибокі та ... , широкі й ... , повільні на рівнинах. Гірські ріки ... , а вода в них холодна (з енциклопедії).

- Перепиши текст, уставляючи з довідки прикметники, протилежні за значенням.

Довідка. Малі, мілкі, вузькі, швидкі.

207. Прочитай словосполучення.

Велике вікно, старий друг, молодий дуб, гаряча вода, черствий хліб.

- Утвори словосполучення з прикметниками, протилежними за значенням до поданих. Запиши (за зразком).

Зразок. Велике вікно — мале вікно.

208. Прочитай вірш.

Буває дощик різний:
Ранній і пізній,
Дрібний і рясний,
Сліпий, голосний.

Буває голодний,
Буває ситий.
Буває з відра,
Буває із сита.

Л. Повх

- Добери до підкреслених прикметників протилежні за значенням слова з вірша. Запиши парами.

59. Прикметники, близькі за значенням

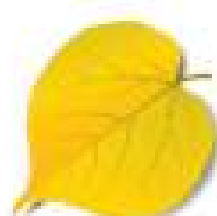

209. Розглянь малюнки.

який?

свіжий

який?

зів'ялий

який?

червоний,
багряний,
пурпуровий

- Прочитай прикметники, протилежні за значенням.
- Як називаємо виділені прикметники? Перепиши прикметники, близькі за значенням.

Прикметники, близькі за значенням, допомагають образно й точно висловити думку. Вони збагачують мовлення.

210. Прочитай текст.

Я дуже люблю свого старшого брата Андрія. Брат служить в армії танкістом. Андрій сміливий, відважний і хоробрий. А ще він умілий та вправний! Він для мене — приклад і зразок.

- Перепиши текст. Підкресли прикметники, близькі за значенням. Назви іменники, близькі за значенням.

211. Прочитай прикметники.

Жвавий, білий, моторний, красивий, молочний, чорний, вологий, рухливий, вродливий, сухий, потворний, білосніжний, млявий, мокрий, гарний, сирий.

- Випиши до підкреслених прикметників близькі та протилежні за значенням слова (за зразком).

Зразок. Жвавий — рухливий, моторний; жвавий — млявий.

212. Прочитай прикметники, близькі за значенням.

Увічливий, привітний, ґречний, люб'язний, чемний.

- Створи й запиши три речення з трьома словами (на вибір).

60. Сполучення іменників із прикметниками

213. Розгляньте малюнки.

- **Хто** зображений на малюнках? **Що** зображено на малюнках?
- Прочитай прикметники, поєднай їх з іменниками за змістом. Запиши (за зразком).

Зразок. (Хто?) синичка (яка?) метка.

Метка, працюючий, ялинова, червоногрудий, солодке.

214. Прочитай текст.

Ось і прийшли (які?) ... зимові свята. На замовлення (яких?) ... гномів постійно падав (який?) ... сніг. (яка?) ... ялинка росла у дворі. Дерево світилося (якими?) ... гірляндами. І хоча сніг (який?) ... , гноми не мерзли, бо (яка?)... бабуся подарувала їм (які?) ... рукавиці та (які?) ... шарфи (за Ю. Смаль).

- Прочитай слова з довідки. Перепиши текст, уставляючи пропущені прикметники, які поєднуються з іменниками за змістом.

Довідка. Радісні, маленьких, лапатий, зелена, різнобарвними, холодний, старенька, теплі, пухнасті.

215. Роздивіться репродукцію картини.

О. Кваша. Їде грудень на коні

- Яку пору року зображено на картині? Які кольори використала художниця? Які дерева? Хто зображений на передньому плані? Хто в лівій частині картини? Що роблять діти? Розкажіть (усно).
- Створи кілька речень за змістом картини, використовуючи прикметники. Запиши.

61. Мої навчальні досягнення

1. Прочитай прикметники. Добери за кодовані іменники за змістом і питаннями.

(який?) червоний, круглий,
соковитий

(яка?) красива, шовкова, велика

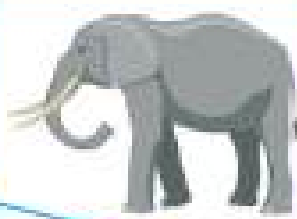
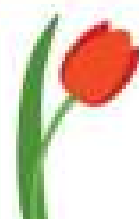
(яке?) працювате, маленьке,
метке

(які?) дерев'яні, довгі, міцні

2. Розглянь таблицю.

предмети					
ознаки					
розмір	✓				
колір		✓			
смак		✓			
протилежні за кольором і розміром			✓	✓	
однакові за кольором		✓			✓

- Запиши ознаки предметів, відповідно до вказаних позначок.

Дієслово

62. Слова — назви дій

216. Розгляньте й обговоріть малюнки.

- Дай відповіді на запитання.

Дівчинка (що робить?) ... . Бабка (що робить?)
... . Діти (що роблять?) ... .

- На що вказують доповнені слова? Запиши доповнені речення.

Дієсло́во — це частина мови, що означає дію предмета та відповідає на питання *що робити? що робив? що робила? що робили? що зробить? що буде робити? що роблять?*

217. Прочитай співаночку, уставляючи пропущені дієслова з довідки.

Два півники, два півники
Горох (*що робили?*) ... .
Дві курочки-чубарочки
До млина (*що робили?*) ... .
Цап меле, цап (*що робить?*) ... .
Коза (*що робить?*) ... ,
А маленьке козенятко
На скрипочці (*що робить?*) ... .

Довідка. Молотили, носили, меле, насипає, грає.

- Перепиши співаночку, уставляючи пропущені дієслова.

218. Розглянь малюнки.

- Створи речення про намальовані предмети, використовуючи дієслова, які відповідають за змістом (за зразком) (усно).

Зразок. Спицями (*що роблять?*) в'яжуть.

63. Добір питань до дієслів

219. Визнач, які питання поставлено до дієслів.

Лелека навесні (що зробив?) повернувся до домівки.
влітку (що робить?) годує діток.
восени (що буде робити?) буде відлітати (відлітатиме).

● Створи три речення, запиши.

220. Розглянь малюнки. Прочитай сполучення слів.

Тато (?) купив (що?)
....

Тато (?) дарує (що?)
... .

Син (?) буде навча-
тися.

● Створи речення за малюнками й опорними словами, уписуючи в дужках відповідні питання дієслів.

221. Прочитай текст.

Тихий зимовий вечір. Он світиться вікно хатинки. Чорна гава спостерігає, як по небу летить казковий Морозенко.

Він замітав поля і будинки порошею. Скував річки й озера. Господар зими буде без сокири мости будувати. Морозенко запорошуватиме снігом ліси та дороги (за А. Давидовим).

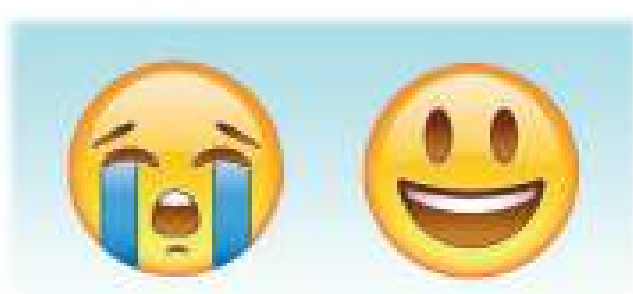
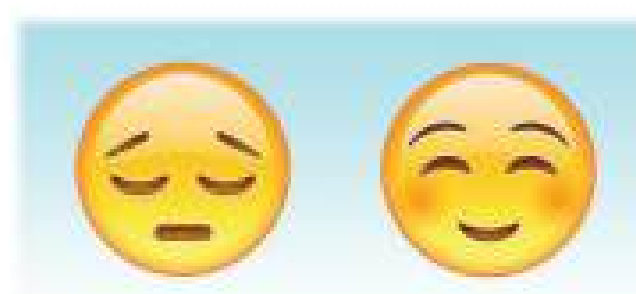
- Випиши з тексту підкреслені дієслова в три колонки відповідно до питань

що робив?   що робить?   що буде робити?
що робила?

64. Дієслова, протилежні за значенням

222. Розглянь малюнки.

Стояти — ... .   Плакати — ... .   Сумувати — ... .

- Прочитай дієслова, добери протилежні за значенням. Запиши парами.

223. Прочитай прислів'я, уставляючи пропущені дієслова, протилежні за значенням, з довідки. Перепиши.

1. Згода дім будує, а незгода ... . 2. Ластівка день починає, а соловей ... . 3. Сміливий там знайде, де боягуз ... . 4. Йому в одне вухо влітає, а з другого — ... (нар. тв.).

Довідка. Завершує, руйнує, вилітає, загубить.

224. Прочитай текст.

ДИВНА ДРУЖБА

Сумна сова дружить із веселим жайворонком. Уранці вона ще спить, а жайворонок уже прокинувся. Тільки надвечір він прилітає до сови. Сова мовчить — пір'ячко чистить. А жайворонок говорить і говорить! Розказує всі новини. Його день

закінчувався — у неї ніч тільки розпочиналася.
Сова відлітає на полювання (за Г. Вдовиченко).

- Прочитай заголовок тексту. Чому дружбу сови й жайворонка назвали *дивною*? Вислов власну думку.
- Випиши з тексту слова, протилежні за значенням, парами в поданій послідовності.

Іменники: ... , ... Прикметники: ... , ... Дієслова: ... , ...

225. Прочитай дієслова.

Закривати, зайти, світає, відкривати, зав'язати, вийти, роззутися, згорнути, узутися, розгорнути, сутеніє, розв'язати.

- Запиши дієслова, протилежні за значенням, парами.

65. Дієслова, близькі за значенням

226. Прочитай діалог.

— Бабусю, розкажіть нам казку, — просять онуки.

— Добре, буду я вам шепотіти, жебоніти, воркотати, сокотати — казочку тихенько на сон закликати.

- Перепиши слова бабусі. Підкресли дієслова, близькі за значенням.

227. Розглянь малюнки.

іде

крокує

тюпає

шкандибає

- Прочитай дієслова, близькі за значенням, і порівняй із малюнками. Поясни різницю між діями особи.

228. Прочитай вірш.

Ой надворі метелиця,
Крутить, вертить хурделиця,
Віє вона, повіває,
Малих діток розважає.

В. Верховинець

- Доповни речення дієсловами з вірша, які є близькими за значенням. Запиши.

Хурделиця (що робить?) ... , ...

66. Добір дієслів для висловлення власних думок

229. Прочитай вірш, у якому «розгубилися» дієслова. Вивчи напам'ять перше речення.

Розгулялась завірюха —

стогне

Віє, ... і ... .

свистить

... Оксанка вуха

І від страху аж ... .

Затуля

тремтить

О. Винокуров

- Прочитай дієслова, близькі за значенням. Запиши з пам'яті перше речення. Підкресли дієслова.

230. Прочитай текст, уставляючи пропущені дієслова з довідки.

Зима ... серед лісу. То сніжку ... , то морозом ... .
Сірий заєць ... від куща до куща. Замерз! Одного ранку ... диво!

— Хто це мені такий кожушок подарував? — запитав заєць (за Ю. Хандожинською).

Довідка. Вирувала, панувала; підсипала, натрусила; щипалася, холодила; бігав, ганяв; сталося, відбулося.

- Прочитай запитання зайця. Розглянь малюнок. Знайди відповідь на його запитання в гештеґу, розділивши речення на слова.

#СвятийМиколайодягнувзайцявбілийтеплийкожушок.

- Перепиши текст, у якому пропущені дієслова, уставляючи з довідки найбільш влучні.

231. Створіть речення, упорядковуючи слова за змістом і питаннями. Запишіть.

коли?	що?	що зробив? що зробила? що зробило? що зробили?	що?
	сніг	занесли	
сьогодні	заметілі	укрив	землю
	сонце	захурделила	
	хурделиця	обігріло	

Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

67. Створюю та записую речення, використовуючи малюнки та казку

I. Савки «Обшивайко»

232. Прочитай казку за QR-кодом. Хто звернувся до Обшивайка? Назви цих персонажів.

233. Розглянь малюнки. Створи речення, використовуючи малюнки.

68. Мої навчальні досягнення

1. Розглянь «розгублені» краплинки дощу. Прочитай дієслова, які написані на кожній краплинці.

допомагала

лікує

малює

гріло

читатиме

працював

- Доповни речення дієсловами, які написані на краплинках (с. 103). Уважно прочитай питання до дієслів.

Микола (що робить?) ... .

Олена (що робитиме?) ... .

Лікар (що робить?) ... .

Батько (що робив?) ... .

Сестра (що робила?) ... .

Сонце (що робило?) ... .

2. Розглянь таблицю.

іменник	дієслово	прикметник	іменник
морози	прочитала	дерев'яну	книжку
Микола	зробили	цікаву	сніговика
діти	змайстрував	маленьке	годівничку
Надійка	скували	великого	озеро

- Створи з поданих у таблиці слів речення, узгоджуючи всі частини мови за змістом. Запиши.

Числівник

69. Слова, які називають числа

234. Прочитай вірш.

Мовив лис до лисеняти:
— Подивися, біля хати
Дружно виструнчились в ряд

(скільки?) сім пухнастих каченят.

Походжають (скільки?) ... індики.

(скільки?) ... курчаток невеликих.

Он пішли (скільки?) ... гусаки
До бабусі в буряки.

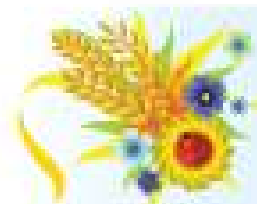
(котрий?) Перший — той
слабак,

Ну, а (котрий?) ... — сяк і так!

● Про кого йдеться у вірші?

● Прочитай речення про каченят. Скільки їх? Зверни увагу на питання в дужках. Устав слова, які відповідають на питання **скільки?**, порахувавши птахів на малюнках. Котрий із гусаків слабак?

Слова, які позначають кількість предметів або їхній порядок при лічбі та відповідають на питання **скільки? котрий? котра? котре?**, називаємо **числівниками**.

Числівник — це частина мови.

● Випиши числівники (за зразком).

Зразок. Каченят (скільки?) сім. Індиків (скільки?) ... .

235. Розглянь малюнки.

- Доповни речення, використовуючи малюнки та числівники (с. 103). Запиши.

На малюнках зображено: дві вишні, ... горіхів, ... яблуко, ... лимони.

236. Прочитай текст.

Ми всі знаємо, що мед роблять бджоли. А що нам відомо про бджіл? Це дуже цікава комаха! На голові в бджоли є 2 вусики, а також 5 очей. 3 — у верхній частині голови, а 2 — попереду. Очі комахи здатні розрізняти майже всі кольори. У бджоли є 3 пари лапок (з дитячої енциклопедії).

- Випиши речення із числами, замінюючи їх словами-числівниками.

70. Питання до слів, які називають числа

237. Розглянь малюнок.

- Продовж речення, використовуючи малюнок. Запиши.
У Марини є: ... ручки, ...

238. Прочитай числівники.

Десять, десятий, десятих, три, сьомий, перший, два, п'яте, сьома.

- Постав до числівників питання. Створи й запиши словосполучення, поєднуючи числівники з іменниками (за зразком).

Зразок. (Котрий?) десятий день; ... .

239. Прочитай прислів'я.

1. (... ?) 7 п'ятниць на тиждень. 2. (... ?) 7 раз відміряй, а (... ?) 1 відріж. 3. Улітку (... ?) 1 тиждень рік годує. 4. Краще на (... ?) 5 хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше (*нар. тв*).

- Перепиши прислів'я, уписуючи в дужках питання. Заміни числа словами.

71. Сполучення числівників з іменниками

240. Прочитай та відгадай загадки.

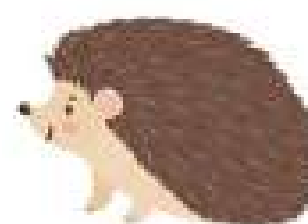
Сто хустин собі напнула,
Кожушок вдягнуть забула.

Кожушків напнула сім,
А сльози випускає всім.

Повзун повзе,
Сімсот голок везе.

- Прочитай підкреслені числівники з іменниками. На які питання відповідають числівники? Запиши їх.
- Створи речення, використавши відгадки. Запиши їх.

241. Розглянь малюнки.

один

два

одна

дві

двоє

хлопець

хлопці

дівчина

дівчини

дітей

- Прочитай сполучення числівників з іменниками. Зверни увагу, як змінюємо числівники.

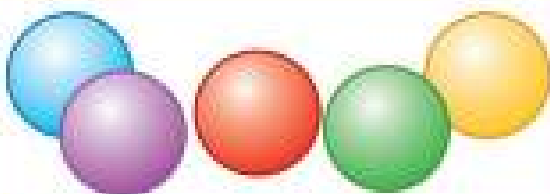
242. Розглянь таблицю.

дієслово	числівник	іменник
зірвали	(скільки?) 1	грушу
виріс	(котрий?) 4	ясен
зайшла	(котра?) 5	дівчина
вилупилося	(котре?) 3	каченя

- Створи речення, використовуючи всі частини мови, наведені в таблиці. Запиши слова замість чисел.

243. Розгляньте таблицю.

дієслово	числівник	прикметник	іменник
бачу	3	веселих	
зірвала	4	солодких	
несу	5	кольорових	

- Порадьте одне одному, як правильно створити зі слів речення, замінюючи числа словами. Запишіть створені речення.

Службові слова

72. Службові слова в реченні

244. Прочитай загадку.

Швиденька й маленька,
Горішки гризе.

аїлбк

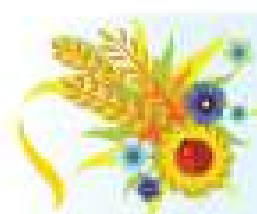
- «Збери» слово-відгадку.
- Розглянь схему. Доповни її словами з тексту.

Білка (яка?) $\longrightarrow$ ... , ...

Білка (що робить?) $\longrightarrow$ ... ;

гризе (що?) $\longrightarrow$ ... .

- Яке слово з тексту ти не використав / використала? Це слово виділене. Чи можна поставити до нього питання?

Слова, які поєднують, сполучають інші слова в реченні, називаємо **службовими**.
До службових слів не можна поставити питання.

245. Прочитай загадку. Добери пропущені службові слова, написані на картках. Розкодуй слово-відгадку.

... морі купався,
Сухеньким zostався.
... дзьобом — торбинка,
... дзьобі — рибинка.

у

Під

у

246. Прочитайте слова.

Зимовому, тихо, лісі; деревах, лежать, білі, шапки; ялинкою, видніються, сліди, зайчика.

- Чи можна тільки із цих слів створити речення? Чому?

під	за	і	та	у
в	до	від	на	

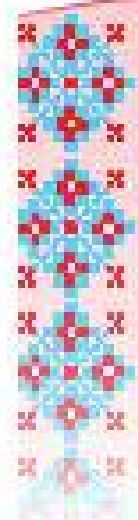
- Чи можна створити речення без службових слів? Чому?

247. Прочитай текст, уставляючи пропущені службові слова.

Спочатку було тепло, а потім підмерзло. Дороги стали блискучими та слизькими. Я вийшов на вулицю. Дивлюся: по дорозі хлопчик біжить. Він біг і впав.

Я стояв біля воріт ... голосно сміявся. Раптом я послизнувся ... упав ... лід. Та мені чомусь зовсім не було смішно (за О. Буценом).

- Прочитай виділені слова. Як ми їх називаємо?
- Чи схвалюєш ти поведінку хлопчика, який розказує цю історію? Що б ти зробив / зробила в цій ситуації?
- Перепиши текст, позначений зеленою рисою. Підкресли службові слова.

Спілкуймося красно

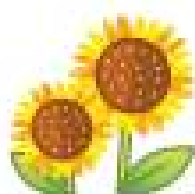
Кожного дня ми маємо багато можливостей дарувати людям радість хорошим словом і вчинком.

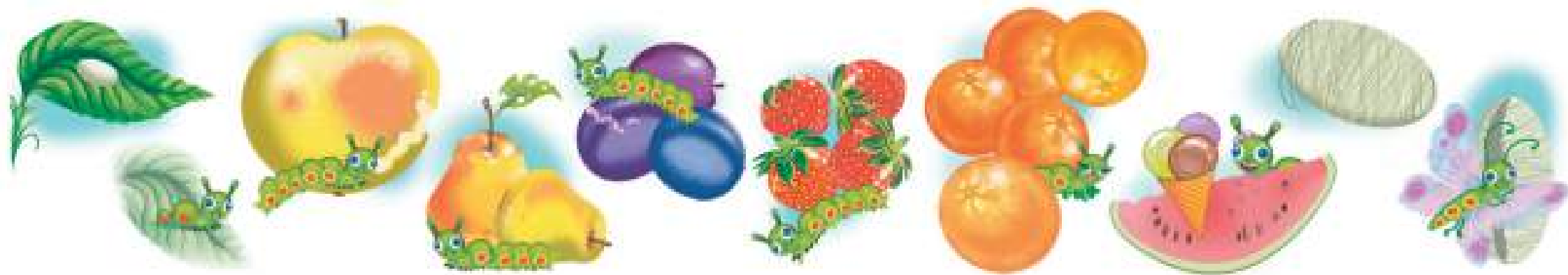
Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

73. Створюю та записую зв'язну розповідь, використовуючи поданий початок, схеми речень і малюнки до казки Е. Карла «Дуже голодна гусениця». Запам'ятовую назви днів тижня

248. Прочитайте початок казки. Розгляньте малюнки.
На листочку в місячному сяйві лежало маленьке яйце. У неділю з яйця вилупилася крихітна й дуже голодна гусениця.

- Доповни речення казки, використовуючи малюнки та назви днів тижня за зразком першого речення.

У понеділок вона гризла яблуко.

У _____ з'їла _____ .

вівторок

У _____ смакувала _____ .

середа

У _____ з'їла _____ полуниці.

четвер

У _____ ласувала _____ .

У _____ пригостилася морозивом _____ .

Потім збудувала собі кокон.

п'ятниця

А через два тижні з'явився .

субота

- Запиши створену тобою казку.

74. Службові слова в реченні

249. Розгляньте малюнок. Створіть речення, використовуючи службові слова **на, під, біля**.

Слова **на, під, до, перед, біля, у, в, через** поєднують між собою інші слова й утворюють речення. Це — **приймénники**.

250. Прочитай текст, добираючи з дужок службові слова.

Я сидів (до, за) комп'ютером (і, в) шукав свою улюблену гру. З комп'ютерним другом я потрапив (до, на) іншу планету. Ми опинилися (на, під) найвищій горі. Цікаво! (за М. Чумарною).

- Перепиши текст, добираючи з дужок службові слова, які можна поставити за змістом. Підкресли прийменники.

251. Прочитай вірш, у якому «загубилися» прийменники.

... лісі випав перший сніг
... ведмедиків барліг.
... барлозі ... дубком
Спить ведмідь солодким сном.

В. Шевчук

- Перепиши вірш, уставляючи пропущені прийменники.

75. Правопис службових слів

252. Розгляньте таблицю.

іменник	при- кметник	дієслово	при- йменник	іменник
білка	руда	вмости- лася		сосні
заєць	лякли- вий	заховав- ся		сосною
снігурі	червоно- груді	летять		сосни

- Порадьте одне одному, як правильно створити зі слів речення, додаючи «загублені» прийменники.

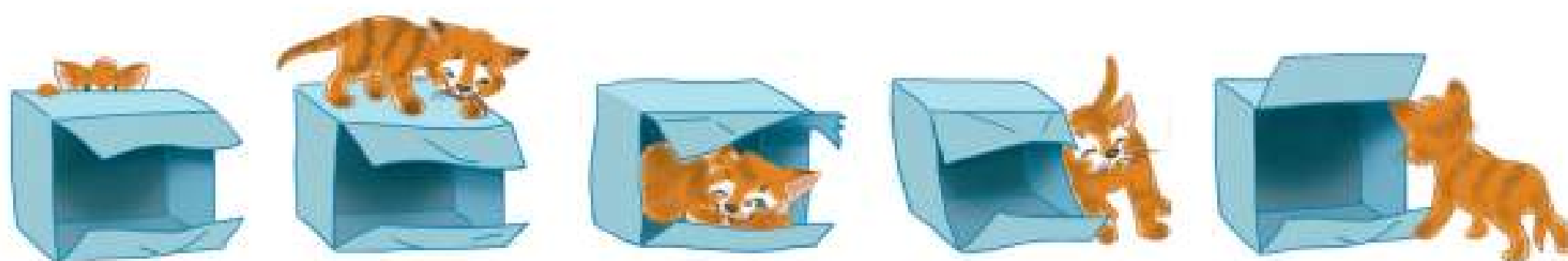
Службові частини мови з іншими частинами мови треба писати окремо.

253. Прочитай текст, уставляючи пропущені службові слова.

Комп'ютерна мишка сидить ... робочому столі. Допомагає виконувати ... екрані різні дії. Вона рухає курсор ... екрану ... ставить його ... потрібне місце. Комп'ютерна мишка й крапку поставить, ... знак питання, ... знак оклику!

- Перепиши текст, уставляючи пропущені службові слова. Підкресли їх. Як пишемо службові слова з іншими словами?

254. Розглянь малюнки.

- Створи до кожного малюнка речення, зазначивши, де знаходиться котик Бублик (за зразком). Запиши.

Зразок. Бублик стоїть перед коробкою.

- Підкресли прийменники.

255. Розглянь малюнки.

- Створи до кожного малюнка речення, зазначивши, що де знаходиться. Запиши. Підкресли прийменники.

76. Мої навчальні досягнення

1.

-

2.

,

-

У записаному реченні є іменники — ... .

Дієслова — . . . .

Службові слова — ... .

3.

Тоді в мене свято,
По світу ходити —
Світить сонце ясно,

добро творити.
а мамине серце —
ще ясніше.
як друзів багато.

РЕЧЕННЯ

77. Речення. Ознаки речення

256. Прочитайте текст. Обговоріть пригоди ведмедика Вінні-Пуха.

Ведмедику залишилося лізти по дереву зовсім-зовсім мало — і... Т-р-рісь!

— Рятуйте! — крикнув Вінні-Пух, полетівши вниз. — Ех, навіщо я тільки... Та я ж не хотів робити шко... Я ж тільки хотів... Звісно, краще було б не... (за А. Мілном).

- Чи завершував свою думку ведмедик?
- Доповни слова Вінні-Пуха так, щоб думка була завершена. Запиши останні чотири доповнені речення.

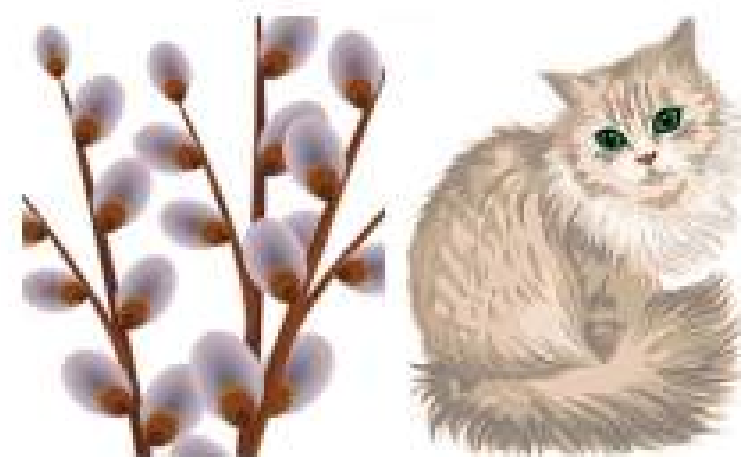
257. Доповни речення словами, що «розгубилися».

Ми прийшли до ... , річки

Вітер аж гуде.

В котиках ... , іде

Крига ще ... . вербичка

- Прочитай кожен рядок без «загублених» слів. Чи можна стверджувати, що написане в кожному рядку виражає завершену думку?
- Перепиши доповнені речення.

Речення виражає завершену думку.
Слова в реченні пов'язані між собою.

- Розглянь малюнки. Як називаємо слова, які мають багато значень?

258. Прочитай прислів'я про весну, з'єднуючи частини за змістом.

Зійшов у березні сніжок —
Від березневих дощів
Травень ліси одягає —
Весна відмикає

джерела й річки.
літа в гості чекає.
берися за плужок.
земля квітне.

- Чи можна кожную частину прислів'я вважати реченням? Поясни чому. Перепиши два прислів'я (на вибір).

78. Розповідні речення. **Інтенація розповідних речень**

259. Прочитайте текст.

Українські звичаї дуже ... . Хати по селах ... і ... . Український національний одяг ... . А які красиві українські ... ! Ними захоплюється весь ... . Українці в поведінці ... й ... .

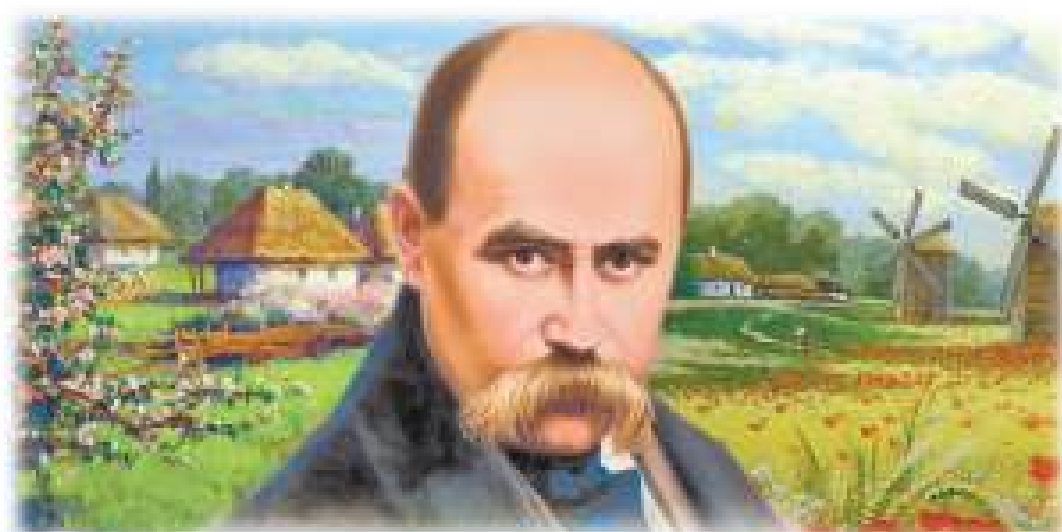
- Чи завершена думка кожного речення? Чому?
- Перепиши текст, уставляючи з довідки пропущені слова для завершення думки.

Довідка. Гарні, неповторний, білі, чисті, вишивки, привітні, світ, чемні.

260. Прочитайте одне одному вірш.

Село! І серце одпочине.
Село на нашій Україні —
Неначе писанка, село.
Зеленим гаєм поросло.

Цвітуть сади, біліють хати,
А на горбі стоять палати,
Неначе диво.

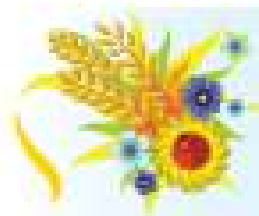
Т. Шевченко

- Що ти знаєш про автора вірша? Прочитай речення.

9 березня — день народження Тараса Григоровича Шевченка.

Скільки речень у поданому вірші? Про що розповідається в підкреслених реченнях? Перепишіть підкреслені речення.

Речення, у якому про щось розповідаємо або повідомляємо, називаємо **розповідним**. У кінці розповідного речення ставимо крапку. Інтонація в кінці такого речення знижується.

261. Прочитай вірш самотійно.

ЧИМАЛИЙ У ЯРУ СТАВОК

Чималий у яру ставок,
Зелений по горі садок.
І верби, і тополі,
І вітряки на полі.
І долом геть собі село.
Понад водою простяглось.

Т. Шевченко

- Про що розповідає поет? Скільки речень у вірші? Як називаємо ці речення? З якою інтонацією їх треба читати?

262. Розглянь малюнок.

- Створи три речення про настання весни. Використай такі слова: *сходить, сніг, сонце, крокуси, перші, квіти, з'явилися.*

Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

79. Створюю та записую речення, використовуючи оповідання О. Кротюк «Щедра кишень» та малюнки

- 263.** Прочитай оповідання за QR-кодом. Розкажи, про що розповідається в ньому. Кого почастувала щедра кишень?

- 264.** Розглянь малюнки. Створи речення, використовуючи їх.

80. Окличні речення. Інтонація окличних речень

265. Прочитай вірш.

Уже в дітей порожевіли личка,
Уже дощем надихалась рілля.
І скрізь трава, травиченька, травичка!
І сонце сипле квіти, як з бриля!

Л. Костенко

Бриль — капелюх із соломи.

- Скільки речень у цьому вірші? Яку інформацію ти отримав /отримала, прочитавши перше речення? Яке це речення?
- Прочитай друге та третє речення, звертаючи увагу на стрілку. Вона вказує на підсилену інтонацію.

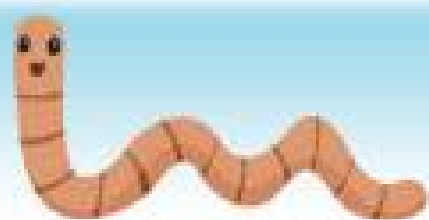
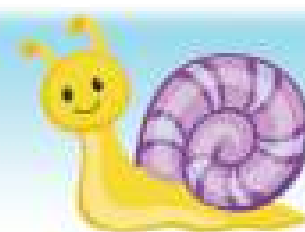
266. Розглянь малюнки.

- Прочитай речення з відповідною інтонацією. Визнач, якому малюнку відповідає кожне речення — 1, 2 чи 3.
  - Що ж тепер зі мною буде?
  - Яка чудова погода!
  - Ой, сонце з'явилося!

- Які почуття виявляв сніговик у кожному реченні (*радість, розпач, страх*)? Перепиши окличні речення.

267. Розглянь малюнки.

- Прочитай окремі речення.

Швидше, швидше летить на луг до перших квітів ○ ( ) Терпіти не можу поспішності ○ ( ) Ура, ми вже бачимо перші кульбаби ○ ( ) А мені б ти-хенько дістатися до солодкого корінця ○ ( )

- Визнач, кому можуть належати висловлювання. З якою інтонацією говорили герої? Перепиши, уставляючи відповідні розділові знаки в кінці речень. У дужках запиши назву того, кому належить висловлювання.

81. Питальні речення.

Інтонація питальних речень

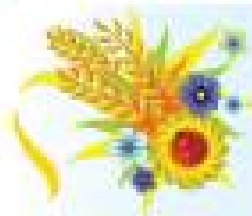
268. Прочитай вірш.

Розгубився джмелик-джміль:
йде весна, але звідкіль?
Чи з-за моря?
Чи з-за гір?
Чи звідтіль, де поле й бір?
Йде весна, сміються дітки...
Тільки звідки йде? І звідки?

Н. Поклад

- Прочитай перше речення. Який розділовий знак стоїть у кінці речення? З якою інтонацією його треба читати?
- Скільки у вірші речень, у яких про щось запитують?

Речення, у якому про щось або про когось запитуємо, називаємо *питальним*. У кінці питального речення ставимо знак питання (?). У питальних реченнях голос підвищуємо на тому слові, на яке треба дати відповідь.

- Перепиши два питальних речення (на вибір).

269. Розглянь малюнок. Про кого йдеться в цій казці?

- Прочитай текст.

— А хто-хто в цій рукавичці живе (...)
— Мишка-шкряботушка. А ти хто (...)
— Жабка-скрекотушка. Пусти й мене (...)

- Скільки в тексті питальних речень? Перепиши текст, уставляючи розділові знаки в кінці речень.

270. Домовтесь із сусідом / сусідкою по парті, хто з вас буде читати запитання, а хто — відповіді.

Запитання

— Що з весною настає?
— А чому то так буває?

— А що пнеться з-під листа?
— А над полем що бри-
нить?

Відповіді

— Сніг у полі розтає.
— Сонце його пригрі-
ває.
— То травичка вироста.

— Любий жайворон
дзвенить.

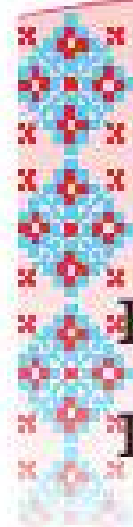
К. Перелісна

- Скільки осіб розмовляють?

Розмова двох осіб — це *діалог*. У діалозі є речення-питання та речення-відповіді. Їх називаємо *репліками*.

- Перепиши два запитання та дві відповіді.

Спілкуймося красно

Увічливий співрозмовник уміє не лише говорити, а й слухати, не перебиваючи того, хто говорить.

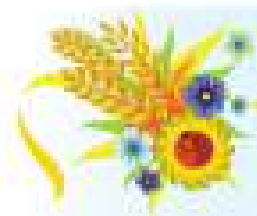
82. Спонукальні речення. Інтонія

271. Прочитай заличку.

Пташок викликаю
Із теплого краю:
— Летіть, соловейки,
На нашу земельку!
Спішіть, ластівоньки,
Пасти корівоньки.

- До кого звертаються в цій заличці? З яким проханням? До якої дії спонукають ластівок? Зверни увагу на розділові знаки біля цих слів.

Речення, у якому висловлюємо спонукання до дії (заохочення, порада, прохання, наказ чи заклик), називаємо *спонукальним*.

272. Пригадайте казку про Івасика-Телесика. Розкажіть.

- Прочитайте уривок із казки.

Аж летить табун гусей. Телесик і просить:

— Гуси-гуси, гусенята! Візьміть мене на крилята! Та понесіть до батенька. А в батенька їсти й пити, ще й хороше походити!

К. Штанко.
Ілюстрація до казки
«Івасик-Телесик»

- З яким проханням звернувся Івасик до гусей? Прочитай це речення.
- Створи два розповідні речення за ілюстрацією, які продовжать казку (усно).

273. Прочитай текст.

Пливіть! Пливіть! Не зупиняйтесь, хмари!

А я постою й трохи роздивлюсь.

Мені тут тепло і мені тут гарно:

Після дощів я тут рости учусь.

Г. Кирпа

- Хто до кого звертається? Прочитай спонукальні речення. Який розділовий знак стоїть у кінці речень? Перепиши ці речення.

83. Спонукальні окличні та неокличні речення

274. Прочитай вірш.

Розбігайтесь, людоньки, хто кудою!
Горобець із білою бородою!
Може, він старійшина чи мудрець?
Може, він заслужений горобець?
Ні, несе у дзьобику він пір'їнку,
пригодиться діточкам на перинку.

Л. Костенко

- Прочитай перше речення. Яке це речення? Який розділовий знак стоїть у кінці речення? Перепиши це речення.
- Прочитай друге речення. Яке це речення? Який розділовий знак стоїть у кінці речення? Перепиши це речення.
- Прочитай третє речення. Яке це речення? Який розділовий знак стоїть у кінці речення? Перепиши це речення.

Розповідні, спонукальні та питальні речення можна вимовляти з підсиленою інтонацією, тобто вони стають **окличними**. Окличну інтонацію на письмі передаємо за допомогою знаку оклику. Речення, які вимовляємо без підсиленої інтонації, — **неокличні**.

275. Прочитайте діалог між місяцем і зайчиком в особах.

— Місяцю, любий, зігрій мене своїм промінням, бо довго ще сонечка чекати!

— Іди полем до скирти соломи, я тобі світитиму.

— Спасибі, любий місяцю! (за В. Сухомлинським).

- Перепиши спонукальні речення. Чим вони відрізняються?

276. Пригадайте правила поведінки на природі. Уявіть, що все, що ви бачите навколо, може говорити. Що могли б сказати дерева, квіти та земля?

- Створи про це три спонукальні речення. Запиши.

277. Створи три питальні речення, використовуючи малюнок до вправи 276.

84. Розділові знаки в кінці речень

278. Домовтесь із сусідом / сусідкою по парті, хто з вас буде читати запитання, а хто — відповіді.

Запитання

— Звідки дощ іде?
— Де іде той дощ?

— А чи є у нього ноги?

Відповіді

— Із неба!
— Де треба!
Без дороги ходить скрізь —
через поле, через ліс.
— Та нащо дощеві ноги,
коли ходить без дороги!

Є. Гуцало

- Які речення є в цьому діалозі? Які розділові знаки стоять у кінці кожного речення?

- Перепиши розповідне речення, у якому в кінці ставимо крапку. Про що в ньому повідомляється?

279. Розглянь малюнок. З якої казки ці персонажі?
Прочитай текст.

— Котику-братику (...) Несе мене лиска по каменю-мосту на своєму хвосту (...) Порятуй мене (...)

- Перепиши текст, уставляючи пропущені розділові знаки в кінці речень.

280. Прочитай народну веснянку.

— Чижику, чижику, пташку маленький,
скажи нам, скажи нам, як сіють мак (...)

— Отак-так (...) Отак-так, так сіють мак (...)

- Прочитай перше речення. Яке це речення? Який розділовий знак потрібно ставити в кінці речення?
- Чижик дав відповідь із підсиленою інтонацією. Які розділові знаки треба ставити в кінці речень? Перепиши веснянку, уставляючи пропущені розділові знаки в кінці речень.

281. Перепиши три питальні речення з *вправи 278*.

Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

85. Пишу SMS своїм близьким, друзям про події, які сталися зі мною

282. Розгляньте малюнки. Прочитайте діалог дівчаток.

— Марійко, я іду додому, ідемо зі мною!

— Мені потрібно віддати Катрусі книжки, але вона на танцях, — відповіла Марійка. — Що ж робити?

— Напиши їй записку й залиши на парті, — порадила Оленка.

— Дякую за пораду. Я напишу їй SMS.

- Напиши записку або SMS своїм близьким чи друзям про події, які сталися з тобою.

86. Поширення речень за питаннями та поданими словами

283. Прочитай текст у колонці зліва, а потім справа.

Прийшла весна.
Розцвіли квіти.
Світить сонце.

Прийшла рання весна.
Розцвіли різнокольорові квіти.
Світить весняне сонце.

- З якого тексту ти отримав / отримала більше інформації? Чому?

- Розглянь схеми зв'язку слів перших речень.

(що?) весна
↓

(що зробила?)
прийшла

(що?) весна → (яка?) рання
↓

(що зробила?) прийшла

- Що записано в дужках? Що допомагає встановити зв'язок слів у реченні? Зроби висновок.

Слова в реченні пов'язані між собою. Установити зв'язок слів допомагають питання.

- Запиши схеми зв'язку слів у реченнях із підкресленим словом за зразком попередніх.

284. Прочитай речення в колонці зліва.

Тато купив тюльпани.

(які?) жовті

Тюльпани для мами.

(які?) красиві, жовті

Ми вітали маму зі святом.

(коли?) сьогодні

- Доповни речення словами з колонки справа за змістом і питаннями. Запиши поширені речення.

285. Прочитай текст, уставляючи пропущені слова з довідки.

Карасик народився (коли?) ... . Він (що робив?) ... під (яким?) ... сонцем. Промінці сонця (що робили?) ... крізь (які?) ... водорості. Здавалося, що тут (який?) ... ліс!

Довідка. Навесні, веселився, теплим, світили, зелені, підводний.

- Перепиши текст, уписуючи пропущені слова.

286. Запиши схеми зв'язку слів перших двох доповнених речень із *вправи 284* за зразком *вправи 283*.

87. Деформовані речення

287. Розгляньте й обговоріть малюнок. Прочитайте слова кожного рядка.

Вийшов, галявину, їжачок,
на, малий.

Жив, під, він, у, нірці, дубом.

Побачив, раптом, сонечко,
їжачок.

- «Збери» слова в речення. Чи відповідає зміст створеного тобою тексту малюнку?
- Запиши створені речення.

288. Доповни діалог їжака та сонечка.

— ... ?

— Я — сонечко. Хочу погрітися на торішньому дубовому листку. А ти тут живеш?

— ... .

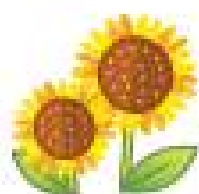

— Я живу під дубовим листком. Прощавай!

— ... !

- Запиши створений тобою діалог їжака та сонечка.

289. Розкажіть одне одному про свою улюблену гру (усно). Створіть діалог із чотирьох речень, у якому будуть запитання та відповіді на цю тему.

290. Прочитай вірш.

— Купіть мені люстерко! — прохає ворона. —
Може, я не сіра? Може, я червона?
Може, я зелена, як листя на клені?
Хіба не бувають ворони зелені?
— Навіщо люстерко? — дивується слон. —
Могла б подивитись на інших ворон.

Л. Пшенична

- Випиши підкреслені речення. Які це речення? Створи діалог, даючи відповіді вороні на її запитання.

88. Створення речень за малюнками

291. Розглянь малюнок.

- Прочитай початок казки. Доповни діалог, який може бути між лисичкою-грибом і лисичкою-твариною.

Мале лисеня вилізло з нори. Оглянулося та побачило під кущем папороті цікавого гриба.

— Як тебе звати? — спитала лисичка, яка вилізла з нори.

— ... .

— Це я — лисичка. А чому тебе називають так, як мене?

— ... .

- Перепиши діалог лисичок. Як називаємо слова, що звучать однаково, а значення мають різне?

292. Розглянь малюнки.

- Створи речення до кожного малюнка, відповідаючи на запитання. Добери імена дітям, клички коту й собаці. Запиши речення.

Що робили діти? Хто до них підійшов? Що зробили діти?

293. Розгляньте й обговоріть малюнки.

- Де відбувається подія, зображена на першому малюнку? Де відбувається подія, зображена на другому малюнку? Що їх об'єднує?
- Створи й запиши кілька речень до обох малюнків, ураховуючи імена героїв.

Марія Павлівна — бібліотекарка; Оксана — відвідувачка бібліотеки; Борис — молодший брат Оксани.

294. Створи три речення про те, як ти провів / провела вихідний день.

ТЕКСТ

89. Текст. Ознаки тексту

295. Прочитайте й порівняйте розповіді Миколи та Максима.

Розповідь Миколи:

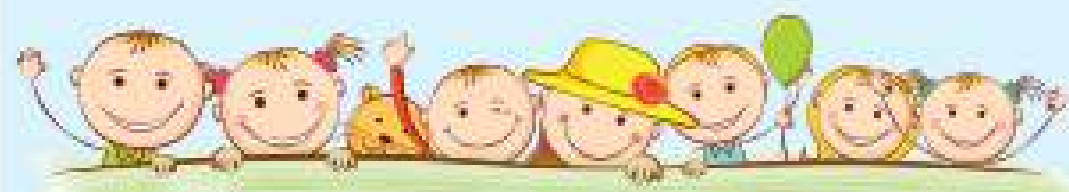
— Ходив я вчора на ... того ... , а там ... того ... побігли всі ... . Та як ... . І — гол!

А він як р-а-а-а-з! А цей як свисне! Усі кричать, біжать ... . А той стрибнув ... . І знову — бах — гол! Я все забув!..

Розповідь Максима:

— Учора ми з братом ходили на футбол. Грали футболісти нашої школи з командою «Орлята». Гра була цікава й напружена. Футболісти нашої школи спочатку пропустили один гол. А потім забили суперникам одразу два голи! Ми з братом підтримували нашу команду та кричали: «Гол!»

- Про що розповів Микола? Чи висловлювався він зв'язними реченнями?
- Про що ти дізнався / дізналася з розповіді Максима? Чи висловлювався він зв'язними реченнями?

Повторюємо разом

На уроках читання ти дізнався / дізналася, що *текст* — це зв'язані за змістом речення, розміщені в логічній послідовності.

296. Розглянь схему. Пригадай, що ти знаєш про текст.

- Яку допомогу в читанні тексту надає заголовок?
- Що таке *тема тексту*?
- Назви головних героїв / героїнь тексту (*вправа 295*).

297. Прочитай речення.

Але сміливий Їжачок згорнувся калачиком і відважно захистив мале Солов'ятко. Мале Солов'ятко випало з гнізда!.. Раптом біля куща з'явилася хитра Лисиця й уже хотіла його схопити... (*За Ю. Ярмишем*).

- Зміни послідовність речень так, щоб утворився текст. Перепиши текст, придумай заголовок.
- Про кого йдеться в цьому тексті?

90. Будова тексту

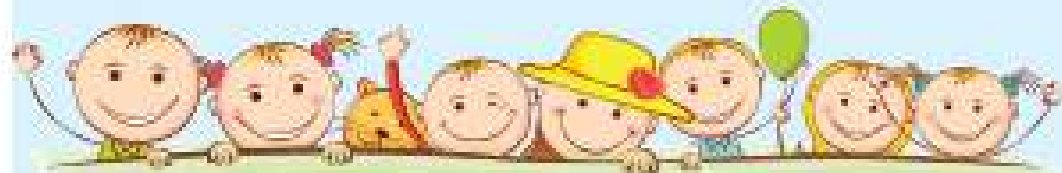

298. Прочитай речення. Пригадай, з якого тексту наведені рядки.

Їдуть автобуси, мчать мотоцикли, торохтить віз. А на возі гладкі спинки, п'ятачки рожеві, хвостики кільцем: «куві! куві!» На ярмарок!

А сонечко вже за полудень хилиться, пора до-
дому. Стих гомін, погасли барви. До наступного
ярмарку! (за З. Мензатюк).

Повторюємо разом

Будова тексту

Зачин

...

кінцівка

- Прочитай, як називаємо частину тексту, позначену блакитною рисою. А червоною? Назва якої частини пропущена? Прочитай цю частину в «Читанні» на с. 135.
- Випиши з тексту «Ярмарок» речення, які відображають зміст малюнка. Як називаємо частину тексту, з якої ти будеш виписувати речення?

299. Прочитай текст.

У лузі стоїть криничка. Вона тут давно.

Люди не минають кринички. Вона пригощає їх водою, чистою та прохолодною. Ось і Тетяна з Тарасом напилися. Де їй поділася втома!

Усіх щедро напуває криничка! (за В. Сухомлинським).

- Доповни написане, визначивши кількість речень у кожній частині тексту.

У цьому тексті зачин уміщує ... речення. В основній частині — ... речення. У кінцівці — ... речення.

- Запиши основну частину.

300. Прочитай зачин і кінцівку тексту.

Зачин: Ну й дива: сніг і трава!

Основна частина: ... .

Кінцівка: Весна перемогла!

- «Збери» зі слів довідки основну частину тексту.

Довідка. Сьогодні, у, випав, на, траву, лісі, сніг, ковдра, біла, перші, квіти, зарясніли, сонечко, пригріло, розтала, і.

- Запиши основну частину тексту.

301. Перепиши з тексту вправи 299 зачин і кінцівку, позначивши їх.

91. Деформований текст

302. Розглянь серію малюнків до тексту «Як народилося яблуко» («Читання», с. 140). Прочитай зачин тексту, а також речення, які відповідають кожному малюнку.

У травні під Олесиним вікном ожила яблуня. Її гілки обсипало пуп'янками.

Яблуко було таке гарне, таке рум'яне, що жодний черв'як не наважився його вкусити.

Скоро замість пелюсток на ній зав'язалося маленьке зелене яблуко.

Квітка тішилася, коли до неї прилітали бджоли! Вони співали їй пісеньку, а вона їх поїла яблуневим соком-нектаром.

Яблуко дозріло і впало їжакові на спину.

Їжак втішився такому подарунку.

Настала осінь.

- Визнач, чи дотримана послідовність подій у запропонованому тексті.
- Створи текст, дотримуючись послідовності подій. Скористайся текстом, поданим у «Читанні» (с. 141). Яке речення може бути кінцівкою тексту?
- Запиши речення основної частини.

 303. Прочитайте текст. Обговоріть, що в ньому не так.

[Сіре мишеня з радістю побігло до свого друга.

[Сіре мишеня та рудий хом'як гуляли берегом озера. У воді вони побачили яскраве сонечко. Стрибнули у воду — а сонце зникло.

[Додому мишеня повернулося дуже заженене.

— Що сталося? — спитала мама.

— Сонечко потонуло. Упало в озеро й згасло.

— Не плач, бо в озері було не сонце, а тільки його відображення. Сонце ніколи не впаде з неба!

— От добре! Побіжу сказати хом'якові, що воно не потонуло! (за І. Полагутою).

- Чи дотримана послідовність подій у цьому тексті? Зверни увагу на риси, які позначають частини тексту.
- Прочитай текст, дотримуючись послідовності подій.
- Перепиши зачин.

304. Перепиши з вправи 303 частину тексту, яка має бути другою.

305. Розглянь серію малюнків.

Сьогодні

- Прочитай слова.

Сьогодні, позавчора, учора, післязавтра, завтра, два-три тижні.

- Створи речення про життя тюльпана в логічній послідовності, використовуючи слова, які вказують на час. Запиши (за зразком).

Зразок. Позавчора з'явився малий бутон тюльпана.

92. Створюю вітальну листівку для мами

306. Прочитай вірш. Визнач, кому його присвячено.

МАМИНЕ СВЯТО

Мамине свято
Я зустрічаю.
Я для матусі
Віршик вивчаю.
Я подарунок мамі роблю,
Я свою маму
Дуже люблю!

І. Кульська

- Про що йдеться у вірші? Які почуття висловлює героїня тексту? Який подарунок ти підготував / підготувала для матусі? Які вірші про маму ти знаєш?

307. Прочитай текст у «Читанні» на с. 141–142.

- Коли відзначають День матері?

308. Які рядки у віршах «Мамине свято» та «Мамин день» («Читання», с. 142) подібні? Прочитай їх.

309. Розглянь вітальні листівки для мам, які виготовили твої ровесники / ровесниці.

- Створи вітальну листівку для своєї мами. Скористайся словами з довідки.

Довідка. Люба, дорога, мила, найкраща, матусю, матінко, мамочко, вітаю, бажаю, зичу, здоров'я, успіхів, щастя, шани, друзів, любові, шануємо, любимо.

93. Текст-розповідь

310. Пригадай оповідання «Софія, яка боялася темряви» («Читання», с. 124).

- Відтвори текст за питаннями.

Хто є головною героїнею тексту?

Де відбуваються події?

Що сталося з героїнею тексту?

Як це було?

Повторюємо разом

Відповідаючи на питання *де? хто? що? як це було? що сталося?*, ви

повідомляли, розповідали про певні події. Ви створили **текст-розповідь**. **Розповідь** — це повідомлення про якісь події, що розгортаються в часі.

311. Прочитайте текст.

Ця історія відбулася в міському зоопарку.

У вольєрі підросло слоненя. Звали його Ен-ріке. Це було незвичайне слоненя! Воно любило співати! Мріяло про оперний театр і сцену.

Слоненя було дуже скромним, а тому мовчало про свою мрію (за О. Комовою).

Вольєр — обгороджений майданчик для утримання тварин і птахів.

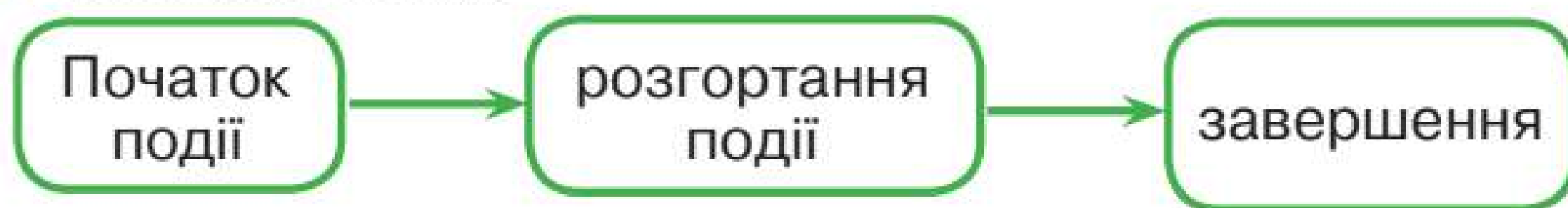
- Де відбувалася подія? Хто жив у вольєрі? Як звали слоненя? Що воно любило? Про що мріяло слоненя? Чому воно мовчало про свою мрію?

312. Розглянь малюнки.

- Створи речення до кожного малюнка. Скористайся текстом оповідання «Фіалки для мами» («Читання», с. 142).

- Розглянь схему.

- Запиши створені за малюнками речення в поданій послідовності.

Початок події: ... .

Розгортання події: ... .

Завершення: ... .

313. Прочитайте. Визначте, що треба зробити, щоб написане стало текстом. Упорядкуйте речення в логічній послідовності.

Усі звірята раділи.

Вони гуртом провели дівчинку додому.

Біля лісу в будинку жила дівчинка. Вона нікого не слухала! Ні тата, ні маму, ні своїх друзів. Тому її дражнили Неслухнянкою.

Якось Неслухнянка пішла сама до лісу та заблудилася. Сіла й заплакала.

Звірята впізнали Неслухнянку та вирішили залишити її в лісі.

— Пробачте мені, — сказала Неслухнянка. — Я все зрозуміла (за В. Кукульняком).

- Відтвори текст за схемою.

Початок події: ... .

Розгортання події: ... .

Завершення: ... .

- Перепиши речення, які належать до частини «розгортання події».

94. Текст-опис

314. Пригадай казку «Кульбаба та сонячні зайчики» («Читання», с. 122). Дайте відповідь на запитання, використовуючи виділені слова в казці.

Що роблять сонячні зайчики навесні?

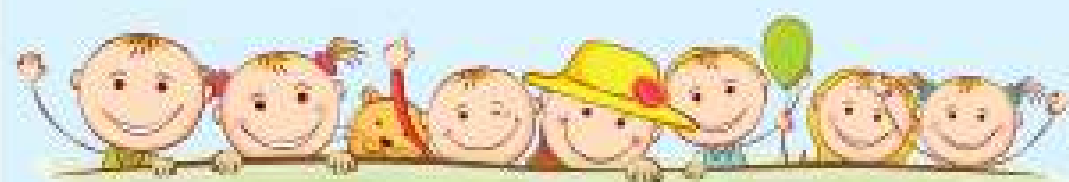
Яка кульбаба? (Жовта, яскрава, пухнаста.)

Із чим порівнює квітку автор? (Наче жовті парасольки. Наче маленькі сонечка.)

Яке стебло в кульбаби? (Порожнє, міцне, гладке, високе.)

Які листки? (Зелені, широкі.)

Що зроблять сонячні зайчики весною? (Розбудять чарівну кульбабу.)

Повторюємо разом

Відповідаючи на питання *який? яка? яке? які?*, ви описували предмет, розкривали його основні ознаки. Ви створили **текст-опис**.

315. Розгляньте схему будови тексту-опису, обговоріть.

Загальне
враження

опис предмета

висновки

- Створіть і запишіть речення, які стосуються опису кульбаби. Скористайтесь інформацією з *вправи 314*.

316. Прочитай загадку, вимов звуки в слові-відгадці.

Цікава пташина літає...

Фартушок жовтенський має,

Капелюшок чорний одягає.

Пташка жвава і маленька,
Спів дзвінкий і веселенький. —
Сірі лапки, білі щічки,
Називається ... .

- Прочитай речення, яке вказує на загальне враження від предмета.
- Створи текст-опис предмета, тобто синички, продовжуючи речення.

Пташка (яка?) ... . Капелюшок (який?) ... .
Фартушок (який?) ... . Лапки (які?) ... . Щічки (які?) ... . Спів (який?) ... .

95. Порівняння текстів-розповідей і текстів-описів

317. Прочитайте текст зліва, а потім справа. Порівняйте.

БІЛОЧКА

З дупла випала мала білочка.

Я забрав її додому. Вона швидко стала зовсім ручна. На плече мені залазить і зазирає: чим я її погодую. Любить білочка смачненьке. Горішки тягне й нишком ласує.

Усім подобається вертихвістка! (М. Братко).

БІЛОЧКА

На гілці сосни сиділа білочка.

У неї видовжене тіло, покрите пухнастою шубкою. На маленькій голівці два гострих вуха. На кінчиках вух — маленькі китички. Оченята чорні, мов дві намистинки. Хвостик — віялом!

Усім подобається вертихвістка! (М. Братко).

- Як називаємо текст зліва? Яка будова цього тексту? Прочитай ту частину тексту, у якій повідомляється, як розгорталися події.
- Як називаємо текст справа? Яка будова цього тексту? Прочитай ту частину тексту, у якій описано предмет.

- Перепиши частину тексту-розповіді, у якій повідомляється, як розгорталися події.
- Перепиши частину тексту-опису, у якій описано білочку.

318. Прочитай текст зліва, а потім справа.

РОМАШКА

Ромашка — лікарська рослина. Вона росте на луках, у садах, на узбіччях доріг. Цвіте рослина впродовж червня—серпня. Любить яскраве сонячне світло. З ромашки варять лікарський чай.

Не виривайте ромашку з корінням!

РОМАШКА

Коло паркана росла маленька ромашка.

Біленька квітка сиділа на зеленій стрункій стеблині. Ніжні пелюстки розходилися від золотої середини. Зелені різьблені листки міцно трималися стеблини.

Така красива й скромна квіточка!

- Чому в обох текстах однаковий заголовок? Як називаємо текст справа? Яка його будова?
- Як називаємо текст зліва?
- Перепиши частину тексту, яка описує предмет.

319. Розглянь малюнок.

- Прочитай слова з довідки.

Довідка. Кущ, зубчаті, темно-зелені, пагони зеленувато-сірі, восени, кетяги, плоди, восени, дозрівають, червоні, соковиті, кісточка, наче намистинки, наче сердечка, кислі, кисло-солодкі, прикрашають кущ, лікарський засіб, корисні, символ.

- Створи текст-опис куща калини, використовуючи слова з довідки. Запиши.

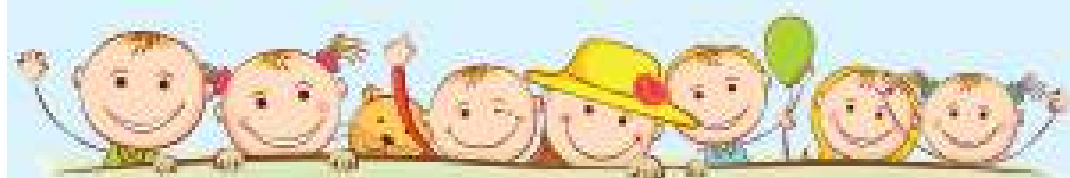
96. Виразальні засоби мови

320. Прочитай текст.

Художник малює фарбами, а письменник «малює» словами. Щоб красиво написати про щось або про когось, треба знати секрети мови, уміти добирати яскраві й образні слова.

- Пригадай вірш «Весна» («Читання», с. 150). Прочитай перший рядок вірша. Як красиво написала поетеса: «Біжать, біжать хмариночки». В одному рядку вона використала слова, ужиті в переносному значенні (бігти можуть істоти), а також пестливе слово — *хмариночки*.

Повторюємо разом

Слова, які надають текстові виразності, емоційності, образності, роблять його більш цікавим, мелодійним і красивим, називаємо **засобами виразності**. Такими засобами можуть бути слова, *ужиті в переносному значенні, порівняння, зменшено-пестливі слова*.

321. Прочитай вірш (зліва) і текст про конвалії (справа). Порівняй.

Дрібнесенькі дзвіночки,
Неначе воскові,
Нанизані рядочком
На довгому стеблі.
І ніжно-золотенькі,
Найкращі із квіток,
Конвалії біленькі
Зовуть нас у лісок.

В. Сосюра

Дрібні квіти конвалії білили під кущами. Виднілося довге стебло та широке зелене листя. Уся галявина вкрита кущиками конвалії (М. Братко).

- Який текст тобі більше сподобався? Чому? Що використав поет, щоб красиво описати конвалію?
- Прочитай підкреслені слова у вірші. Із чим автор порівнює дзвіночки? Якими він бачить квітки?

322. Прочитай вірш.

Приспало просо просеня,
Й попростувало просо,
Де в ямці спало зайченя
І в сні дивилось косо.
— Заплющ косеньке око й ти,
підстав під вухо лапку.
Як будеш спать —
будеш рости,
маленьке зайченятко.

М. Вінграновський

Прóсо — культурна рослина, яку вирощують у полі. Із зерен проса одержують крупу пшоно.

- Між ким відбувся діалог? Чи так буває?

- Які засоби виразності вжив поет у тексті? Прочитай. Яка роль цих слів?

97. Створюю текст за ілюстрацією

323. Розгляньте малюнок. Обговоріть його за поданими нижче запитаннями.

- Де знаходяться діти? Що росте в парку? Хто знаходиться біля великого дерева та скільки їх? Що вони роблять? У кого в руках м'яч? Що вони будуть робити? Що запускає в небо Андрій? Який настрій у друзів?
- Це текст-розповідь чи текст-опис? Запиши текст.

324. Розглянь дерево, яке зображене на малюнку до вправи 323. Створи текст-опис, використовуючи слова з довідки.

Довідка. Дерево: високе, розкішне, могутнє ... ; стовбур: коричневий, товстий, міцний ... ; гілля: міцне, розлоге ... ; крона: густа, зелена.

- Створюючи текст-опис, пам'ятай про його будову.

325. Пригадай казку «Перший білий лебідь» («Читання», с. 79–81). Прочитай опис маленької принцеси Сніжанки. Укажи образні слова.

- Розглянь ілюстрацію до казки. Чи подобається тобі перший білий лебідь? Створи кілька речень про нього. Використовуй слова з тексту.

98. Створюю текст за серією малюнків

326. Розгляньте малюнки. Пригадайте казку «Лисичка та Журавель» («Читання», с. 151–152).

- Вибери з казки речення до кожного малюнка. Запиши.

327. Розгляньте малюнки. Пригадайте казку «Мед для мами» («Читання», с. 144–145).

- Створи до кожного малюнка речення так, щоб утворився текст. Запиши.

328. Розглянь малюнки. Добери ім'я дівчинці. Створи речення до кожного малюнка так, щоб утворився текст.

Почни так: Біля дороги ріс кущ шипшини.

 Мистецтво слова: міркую, описую, розповідаю

99. Створюю текст про події з власного життя

329. Прочитай текст.

Усі мене кличуть Костиком. Я дуже чекаю канікул!

Минулого року вперше тато повіз мене на море. Море чудове, але найцікавіше — я познайомився з дельфіном. Один дельфін — найменший — плавав біля самісінького берега в дельфінарії. Поглядав прямо на мене. Ми майже щодня приїздили до нього. Дельфін упізнавав мене й радісно посвистував. А я йому приносив усілякі ласощі. Мені було сумно на душі, коли я прощався з другом. Тато обіцяв, що ми знову поїдемо на море. Як ти думаєш, мій друг упізнає мене?

Я думаю, що друзі не забувають один одного
(за М. Слабошпицьким).

- Хто головний герой тексту? Про що ти дізнався / дізналася із зачину? Про що йдеться в основній частині? Як називаємо останній абзац тексту?
- Створи текст-розповідь про цікаву подію з твого життя.
- Розглянь малюнки. Вони можуть підказати тобі тему твоєї розповіді.

100. **Мої навчальні досягнення**

 1. Прочитайте. Доповніть кожне речення (усно).

Речення виражає ... . Речення складається зі ... . Слова в реченні пишемо ... . Перше слово в реченні пишемо ... . За метою висловлювання речення є ... . За інтонацією речення поділяють на ... . Зв'язок слів у реченні встановлюємо за допомогою ... .

- Під час формулювання яких висновків у тебе виникли труднощі? Повтори ці правила.
- Придумай і запиши спонукальне й питальне речення.

2. Прочитай вірш.

— Де ти, ластівко, літала?
Де ти зиму зимувала?
— За лісами, за морями
Я носила телеграми.
В них весела новина:
«Повертається весна!»

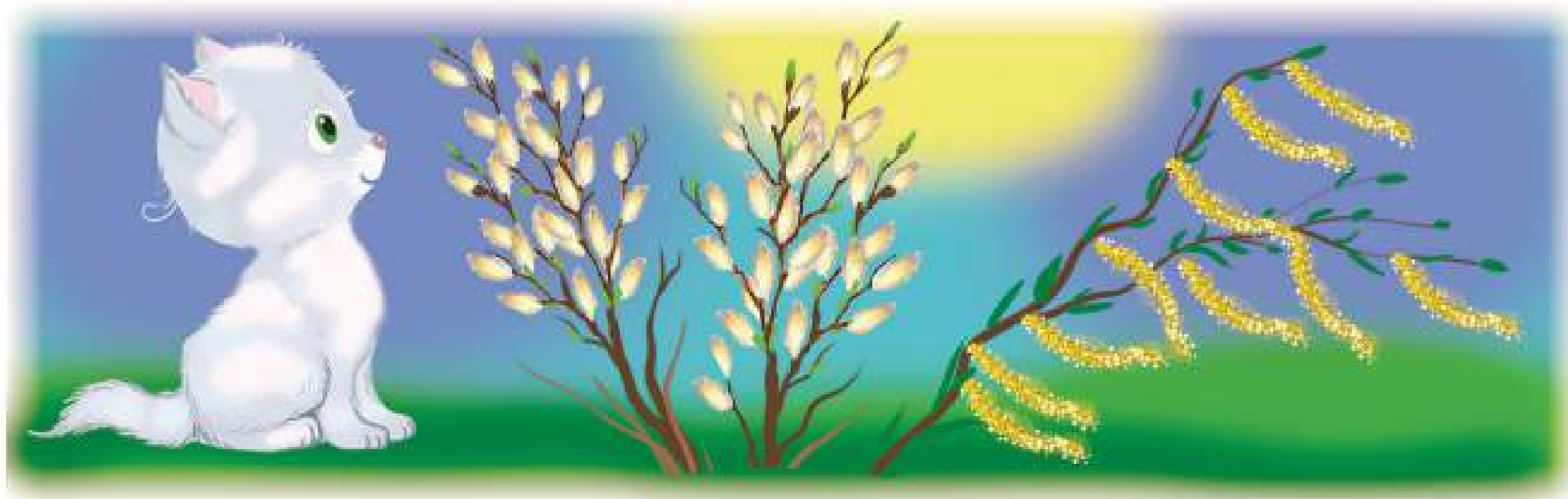
В. Марсюк

- Скільки у вірші розповідних речень? (1, 2, 3.) Скільки у вірші окличних речень? (1, 2, 3.) Скільки у вірші питальних речень? (1, 2, 3.)
- Перепиши питальні речення.

3. Доповни речення.

Текст — це ... . До тексту можна дібрати ... .
Тема тексту — ... . Текст складається із зачину,
... . У тексті-розповіді ми ... . У тексті-описі ми ... .

4. Розглянь малюнок.

- Створи текст-розповідь про кущ верби (хто? що? де? коли? що робить?).
- Створи текст-опис котика-тварини (який? яке? яка?).

- Добери з довідки потрібні слова та словосполучення.

Довідка. Кущ, густий, з'явилися, пухнастий, білий, перші, гілки, прийшов, виріс, вушка, хвостик, вітер, гойдав, котики, пухнасті, дивився, на.

5. Розглянь малюнок.

- Запиши слова — назви намальованих предметів, у яких є: **знак м'якшення** в середині слова (поділи це слово на склади для переносу); буква **я**, що позначає звук [а] після м'якого приголосного; буква, яка позначає два приголосні звуки — [ш], [ч]; буква, яка завжди позначає два звуки — приголосний та голосний; приголосний дзвінкий на початку слова (два слова); один склад (одне слово); два склади (для переносу); наголошений другий склад (два слова).
- Запиши слова — назви намальованих предметів, які відповідають на питання *хто?* (два слова); відповідають на питання *що?* (два слова); звучать однаково, а значення мають різне; указують, хто — один, а кого — багато.
- Перепиши, дописуючи пропущені слова.

Цвіркун (*який?*) ... ; зозуля (*яка?*) ... ; сонечко (*яке?*) ... .

Цвіркун (*що робить?*) ... ; ведмедик та їжак (*що роблять?*) ... .

Сонечко сидить ... ромашці. Жабки сидять ... воді.

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА. ЗВУКИ ТА БУКВИ	6
СКЛАД. ПОДІЛ СЛІВ НА СКЛАДИ	42
СЛОВО	56
Іменник	69
Прикметник	85
Дієслово	94
Числівник	102
Службові слова	106
 РЕЧЕННЯ	 113
ТЕКСТ	130

Навчальне видання

Захарійчук Мар'яна Дмитрівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина перша

УКРАЇНСЬКА МОВА

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей».

Для оформлення підручника використано матеріали, що перебувають
у вільному доступі в мережі «Інтернет».

Художниці *В. Дунаєва, Ю. Ясінська*

Редакторка *Н. Забаштанська*

Обкладинка, макет і художнє оформлення *Н. Антоненко*

Технічне редагування *Л. Ткаченко*

Комп'ютерна верстка *О. Руденко*

Коректорка *С. Бабич*

Формат 70×100/16.

Ум. друк. арк. 12,35. Обл.-вид. арк. 10,85.

Тираж   прим. Зам. №